

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: *«Фінансове забезпечення митного контролю в умовах
воєнного стану(на матеріалах Хмельницької митниці).»*

Виконав(ла): студент(ка) магістратури за
спеціальністю

072 Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок

Супівська Т.Р.

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н, доцент Гуцул І.А.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Супівська Т. Р. Фінансове забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану(на матеріалах Хмельницької митниці). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2026. – 77 с.

У магістерській роботі досліджено фінансове забезпечення митного контролю в Україні в період дії воєнного стану та його роль у забезпеченні стабільності бюджетних надходжень і фінансової безпеки держави. Особливу увагу приділено аналізу практичної діяльності Хмельницької митниці в умовах воєнних викликів, зокрема особливостям формування та використання фінансових ресурсів для здійснення митного контролю.

Розглянуто теоретичні засади фінансового забезпечення митного контролю, нормативно-правові основи функціонування митних органів в умовах воєнного стану, а також визначено ключові чинники, що впливають на обсяги та ефективність фінансування митної діяльності. На основі аналізу фінансово-економічних показників Хмельницької митниці оцінено ефективність використання бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення митного контролю, та виявлено основні проблеми фінансового характеру, зумовлені воєнними обставинами.

За результатами дослідження обґрунтовано напрями удосконалення фінансового забезпечення митного контролю, зокрема шляхом оптимізації бюджетного фінансування, впровадження цифрових і ризик-орієнтованих інструментів, а також посилення фінансової стійкості митних органів в умовах воєнних викликів. Практична реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню результативності митного контролю та захисту економічних інтересів держави.

Ключові слова: фінансове забезпечення, митний контроль, воєнний стан, митні органи, бюджетне фінансування, фінансова безпека.

SUMMARY

Supivska T. Financial Support of Customs Control under Martial Law (Based on the Materials of the Khmelnytskyi Customs Office). Qualification scientific work as a manuscript. Master's thesis for obtaining the degree of Master in specialty 072 Finance, Banking and Insurance. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi, 2026. – 77 p.

The master's thesis examines the financial support of customs control in Ukraine during the period of martial law and its role in ensuring the stability of budget revenues and the financial security of the state. Particular attention is paid to the analysis of the practical activities of the Khmelnytskyi Customs Office under wartime challenges, specifically the features of formation and use of financial resources for the implementation of customs control.

The theoretical foundations of financial support for customs control and the legal and regulatory framework governing the functioning of customs authorities under martial law are analyzed. Key factors influencing the volume and efficiency of financing of customs activities are identified. Based on the analysis of financial and economic indicators of the Khmelnytskyi Customs Office, the efficiency of the use of budgetary funds allocated for customs control is assessed, and the main financial problems caused by wartime conditions are revealed.

Based on the research results, directions for improving the financial support of customs control are substantiated, including optimization of budget financing, implementation of digital and risk-oriented instruments, and strengthening the financial resilience of customs authorities under wartime challenges. The practical implementation of the proposed measures will contribute to enhancing the effectiveness of customs control and protecting the economic interests of the state.

Keywords: financial support, customs control, martial law, customs authorities, budget financing, financial security.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
1.1. Сутність та роль фінансового забезпечення митного контролю.....	8
1.2. Особливості фінансування митного контролю в умовах воєнного стану..	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	23
2.1. Сучасний стан фінансового забезпечення митного контролю.....	23
2.2. Ідентифікація та оцінка ризиків фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці.....	36
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	46
3.1. Оптимізація бюджетного фінансування та використання фінансових ресурсів митниці.....	46
3.2. Прогнозування фінансового забезпечення митного контролю	55
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ	74

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

МП – митний пост;

ПП – пункт пропуску;

МТ – митний тариф;

МБ – митна безпека;

ФБ – фінансова безпека;

РПМ – ризик-орієнтований підхід у митному контролі;

ІТ – інформаційні технології;

ДМСУ – Державна митна служба України;

ДПСУ – Державна прикордонна служба України;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

МК України – Митний кодекс України;

СБУ – Служба безпеки України;

СОТ – Світова організація торгівлі;

УЕО – Уповноважений економічний оператор;

РНБО – Рада національної безпеки і оборони України;

ЄС – Європейський Союз;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

ВМО – Всесвітня митна організація;

EUROSUR – Європейська система контролю за кордонами;

EUBAM – Європейська Комісія з питань прикордонної допомоги Україні;

CFSP – спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС.

ВСТУП

Актуальність теми. Поглиблення міжнародного поділу праці, зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності України, активізація транскордонних товаропотоків та інтеграція України у світову економічну систему суттєво підвищують роль митного контролю як одного з ключових інструментів забезпечення фінансової безпеки держави. У даний час митні органи відіграють важливу роль у формуванні доходної частини державного бюджету, забезпеченні дотримання митного законодавства та протидії фінансовим правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Особливої актуальності питання фінансового забезпечення митного контролю набуває в період дії воєнного стану в Україні. Воєнні дії, порушення логістичних ланцюгів, зміна структури імпортно-експортних операцій, обмеженість бюджетних ресурсів та зростання безпекових ризиків суттєво ускладнюють функціонування митної системи. За таких умов ефективність митного контролю безпосередньо залежить від достатності, стабільності та раціонального використання фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення діяльності митних органів.

Проблеми фінансового забезпечення митних органів та ефективності митного контролю знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких І. Бережнюк [7], А. Войцещук [14-16], Н. Виговська [13], І. Гуцул [18-20], І. Кекіш [29], Ю. Костишин [30], В. Кривицький [32], А. Крисоватий [33], О. Омельчук [42], П. Пашко [45], О. Панфілов [48], В. Синчак [51-54], В. Ченцов [61] та інші. Водночас, попри наявні наукові напрацювання, питання фінансового забезпечення митного контролю саме в період дії воєнного стану, його вплив на результативність митної діяльності та стабільність бюджетних надходжень залишаються недостатньо дослідженими, особливо на рівні окремих митниць. Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного наукового дослідження фінансового забезпечення митного контролю в умовах воєнних викликів з урахуванням регіональної

специфіки діяльності митних органів, що й визначило вибір теми магістерської роботи.

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження фінансового забезпечення митного контролю в Україні в період дії воєнного стану та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності його функціонування на прикладі Хмельницької митниці.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань:

- дослідити сутність та роль фінансового забезпечення митного контролю;
 - визначити особливості фінансування митного контролю в умовах воєнного стану;
 - проаналізувати сучасний стан фінансового забезпечення митного контролю;
 - обґрунтувати ідентифікацію та оцінку ризиків фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці;
 - оцінити ефективність використання фінансових ресурсів та оптимізувати бюджетне фінансування митниці;
 - здійснити прогнозування фінансового забезпечення митного контролю.
- **Об'єктом дослідження** є організаційно-економічні процеси забезпечення та функціонування митного контролю в Україні в період дії воєнного стану.

Предметом дослідження є фінансово-економічні та організаційні механізми фінансового забезпечення митного контролю на прикладі Хмельницької митниці.

Методи дослідження. У процесі виконання магістерської роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз і синтез, системний та структурно-функціональний підходи, економіко-статистичні методи, порівняльний аналіз, методи групування, графічного та табличного відображення результатів, а також метод узагальнення.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання у діяльності органів Державної митної служби України для удосконалення фінансового забезпечення митного контролю, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та зміцнення фінансової безпеки держави в умовах воєнних викликів.

Апробація результатів дослідження Основні положення та результати магістерської роботи були представлені та обговорені на науково-практичних конференціях, присвячених проблемам фінансового забезпечення митного контролю, функціонуванню митних органів умовах воєнного стану, а також питанням забезпечення фінансової безпеки держави:

1. Оцінка фіскальної ефективності митних платежів у системі державних фінансів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів». Частина 1 (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 570–574 [57].

2. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів митної служби в умовах воєнного стану. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень і виступів її учасників, де викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України. С. 151–165 [21].

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок. Список використаних джерел налічує 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Сутність та роль фінансового забезпечення митного контролю

Розширення експортно-імпортних операцій, активізація міжнародного співробітництва та поглиблення глобалізаційних процесів посилюють як внутрішню, так і зовнішню конкуренцію, що зумовлює потребу у підтриманні належного рівня фінансової безпеки держави та її складових. Серед основних загроз фінансовій стабільності виокремлюються зростання обсягів контрабандних товарів, порушення митних правил, недоотримання митних платежів до державного бюджету, а також фіскальна неврегульованість, що призводить до викривлення бюджетних пропорцій та зниження прогнозованості доходів. У цьому контексті належним чином організований механізм митного контролю виступає ключовим інструментом захисту фіскальних інтересів держави, протидії фінансовим ризикам та забезпечення стабільності бюджетних надходжень.

У зазначеному контексті фінансове забезпечення митного контролю слід розглядати як цілеспрямовану систему формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації контрольних повноважень митних органів. Воно охоплює бюджетне фінансування поточної діяльності митниці, матеріально-технічне та кадрове забезпечення, впровадження інформаційних і аналітичних інструментів, а також фінансування заходів з управління митними ризиками. Рівень фінансового забезпечення безпосередньо визначає спроможність митних органів забезпечувати повноту й своєчасність митних надходжень, ефективно протидіяти порушенням митного законодавства та виконувати функції із захисту фіскальних інтересів держави, особливо в умовах підвищених безпекових і бюджетних обмежень [57].

Водночас результативність митного контролю значною мірою визначається рівнем фінансового забезпечення митних органів, їх здатністю оперативно реагувати на зміну зовнішньоекономічних умов та застосовувати сучасні аналітичні інструменти управління ризиками. Фінансове забезпечення в цьому аспекті виступає не лише ресурсною базою, а й інструментом підвищення адаптивності митної системи до динамічних викликів. Недостатня ресурсна підтримка або фрагментарність фінансових механізмів знижують превентивний потенціал митного контролю та підвищують імовірність бюджетних втрат [48, с. 52]. Саме тому формування стійкої та збалансованої системи фінансового забезпечення митного контролю є об'єктивною необхідністю, що сприяє підтриманню бюджетної рівноваги, посиленню фінансової дисципліни у сфері зовнішньоекономічної діяльності та мінімізації фіскальних загроз в умовах зростаючої турбулентності глобального економічного середовища.

Фінансове забезпечення митного контролю передбачає наявність достатніх бюджетних ресурсів і раціональну організацію їх використання для реалізації функцій митних органів, зокрема контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів, запобігання порушенням митного законодавства та мінімізації фінансових ризиків для держави. В умовах воєнного стану ефективність фінансового забезпечення митного контролю набуває особливого значення, оскільки обмеженість ресурсів, підвищені безпекові ризики та трансформація структури зовнішньоекономічних потоків вимагають чіткого визначення фінансових пріоритетів діяльності митних органів [15, с. 584].

Теоретичні засади митного контролю детально висвітлювались у працях українських та зарубіжних науковців, які досліджували природу митного контролю, його роль у системі державного фінансового контролю, взаємозв'язок із іншими видами контрольної діяльності та економічне наповнення даного механізму. Водночас залишаються невирішені питання, що потребують подальшого наукового осмислення:

- визначення факторів та умов, які створюють загрози фінансовій безпеці держави;
- уточнення взаємозв'язку між митним контролем та фінансовою стабільністю;
- формалізація місця митного контролю у системі фінансової безпеки;
- розробка єдиного методичного підходу до оцінки ефективності митного контролю;
- наукове обґрунтування змін в організаційному забезпеченні контролю [14, с. 140].

Значна частина зазначених проблем пов'язана з неоднозначністю тлумачення поняття «митний контроль» та різноспрямованістю його трактування як економічної категорії в межах різних наукових підходів. Водночас визначальним чинником ефективності митного контролю залишається рівень його фінансового забезпечення, який обумовлює спроможність митних органів своєчасно виконувати контрольні функції, впроваджувати інноваційні технології перевірки та забезпечувати стабільність надходжень до державного бюджету.

Митний контроль виступає складовою підсистемою державного фінансового контролю та відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової безпеки держави. У науковій літературі сформувалися різні підходи до визначення змісту категорії «митний контроль», що пояснюється його багатофункціональним характером та інтеграцією з іншими елементами системи державного управління. Його розглядають як інструмент реалізації митної політики, різновид фінансового контролю, елемент системи нетарифного регулювання або як сукупність організаційно-процедурних заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства, запобігання порушенням митних правил і забезпечення стабільності надходжень митних платежів до державного бюджету (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Систематизовані визначення категорії «митний контроль» у сучасних українських джерелах

Визначення митного контролю	Джерело
Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються службовими особами митних органів України для забезпечення додержання митного законодавства України, іншого законодавства та міжнародних договорів, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.	Митний кодекс України [34]
Митний контроль розглядається як комплекс дій і процедур спеціалізованих державних органів, спрямованих на попередження порушень митного законодавства та забезпечення правильного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон держави.	С. Бардаш, С. Свірко [11]
Митний контроль – інтегрований у систему державного фінансового контролю механізм оцінювання фінансових потоків, пов’язаних з переміщенням товарів і інших об’єктів через кордон з метою додержання митних вимог і запобігання порушенням.	Ю. Костишин [30]
Митний контроль – сукупність організаційних та процедурних заходів митних органів, спрямованих на забезпечення дотримання митного законодавства, міжнародних угод і виконання функцій митного нагляду.	І. Гуцул, Ф. Ткачик [20]
Митний контроль – один з ключових елементів системи митної та економічної безпеки держави, який сприяє заповненню бюджетних надходжень, боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил.	Ю. Голинський, І. Гриник [17]

*Примітка. Складено автором на основі джерел [11, 17, 20, 30, 34]

У науковій літературі широко поширена концепція розгляду сутності митного контролю через призму функцій митної політики. Зокрема, П. Пашко [45, с. 65] виділяє контрольно-організаційну функцію митної політики, реалізація якої здійснюється через митний контроль і передбачає перевірку законності переміщення товарів та інших об’єктів через державний кордон, а також оформлення дозвільних документів. У подібному контексті В. Касьяненко та ін. [28, с. 89] розглядають митний контроль як функцію діяльності митних органів, акцентуючи увагу на специфічних ознаках, формах і режимах його здійснення.

Інший підхід ототожнює митний контроль із митними операціями та процедурами. Митні операції трактується як комплекс дій, спрямованих на

забезпечення правомірності переміщення транспортних засобів і товарів через митний кордон, їх оформлення та стягнення митних платежів [50, с. 51]. Митні процедури визначаються як регламентований порядок переміщення товарів та інших предметів через митні кордони, що включає оподаткування митом, митне оформлення, здійснення контролю та реалізацію інших заходів митної політики. У працях Ю. Костишина митний контроль досліджується як один із ключових напрямів нетарифного регулювання [30-33].

Важливо підкреслити фінансовий аспект митного контролю: на відміну від попередніх підходів, його розглядають у тісному зв'язку з рухом фінансових потоків, акцентуючи значення як окремого виду фінансового контролю. Так, І. Кекіш та В. Кривіцький визначають митний контроль як «один із видів фінансового контролю суб'єктів господарювання, які ввозять, вивозять, здійснюють транзит, передають, зберігають і використовують товари, що переміщуються між митними територіями» [29, с. 424]. У цьому контексті підкреслюється роль фінансового забезпечення митного контролю, яке визначає ефективність збору митних платежів і контроль за використанням фінансових ресурсів.

Крім того, митний контроль інтегрується до системи державного контролю. Як зазначають Ю. Голинський та І. Гриник, «існування державного контролю у митній сфері обумовлено наявністю контрольної функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності» [17, с. 140]. Основною метою таких заходів є захист національних інтересів, що безпосередньо пов'язано із забезпеченням фінансової безпеки держави та стабільності бюджетних надходжень (рис. 1.1).

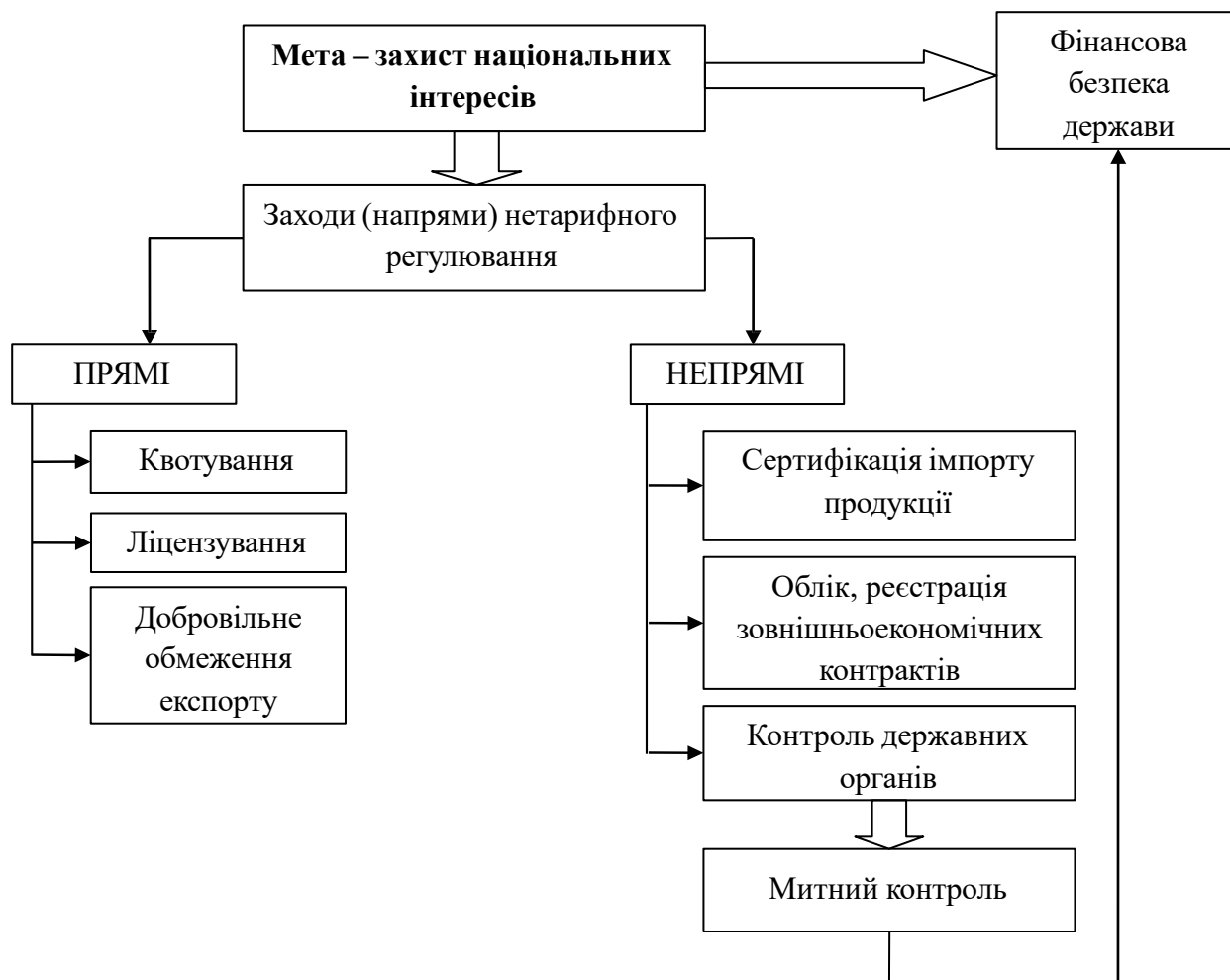

Рисунок 1.1 – Митний контроль як напрям нетарифного державного регулювання

*Примітка. Побудовано на основі джерела [17]

За змістом, митний контроль у контексті фінансового забезпечення включає валютний та бюджетний (фіскальний) контроль. Його валютна складова підкреслює специфіку об'єктного складу контролю: поряд із товарами, транспортними засобами та цінними паперами об'єктом контролю є грошові кошти у валюті. Бюджетний (фіскальний) аспект обумовлений реалізацією контролю податковими органами під час стягнення митних платежів, що, відповідно до Податкового кодексу України, включають «податки, що справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України, та контроль за справлянням яких покладено на митні органи» [31]. Таким чином, митний контроль у

фінансовому аспекті виступає складовою державного фінансового контролю, поєднуючи функції бюджетного нагляду та валютного контролю.

Згідно з положеннями Митного кодексу України [34, ст. 321], товари та транспортні засоби перебувають під митним контролем протягом дії заявленого митного режиму – від початку до завершення його дії. Існують виняткові випадки, коли часові межі митного контролю збігаються з тривалістю митного режиму. Початок контролю визначається моментом подання митної декларації, а завершення – отриманням дозволу митного органу на перетин державного кордону. Це свідчить, що тривалість митного оформлення та митного контролю як окремих процесів може відрізнятися. Навіть після завершення митного оформлення на внутрішньому митному посту митні органи продовжують здійснювати контроль через контрольні-перевірочні заходи до фактичного перетину кордону суб'єктом митного контролю.

Нормативно-правове регулювання митного контролю в Україні ґрунтується на поєднанні норм Митного [34] та Податкового кодексів України [46], а також підзаконних актів Кабінету Міністрів, наказів Державної митної служби та міжнародних зобов'язань України у сфері митної справи. Законодавство визначає повноваження митних органів щодо контролю правильності визначення митної вартості, класифікації товарів, країни походження, дотримання митних режимів та повноти сплати митних платежів. Водночас закріплюються обов'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо подання достовірних відомостей та відповідальність за порушення митних правил. Така правова конструкція формує єдиний правовий простір митного контролю, орієнтований на захист фінансових інтересів держави, забезпечення законності переміщення товарів через кордон та стабільності бюджетних надходжень, що безпосередньо пов'язано з ефективністю фінансового забезпечення митних органів.

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють уточнити, що митний контроль є особливим видом державного фінансового контролю, який

здійснюється у зонах митного контролю уповноваженими суб'єктами під час переміщення товарів та інших об'єктів, сплати митних платежів та виконання приписів контролюючих органів (рис. 1.2).

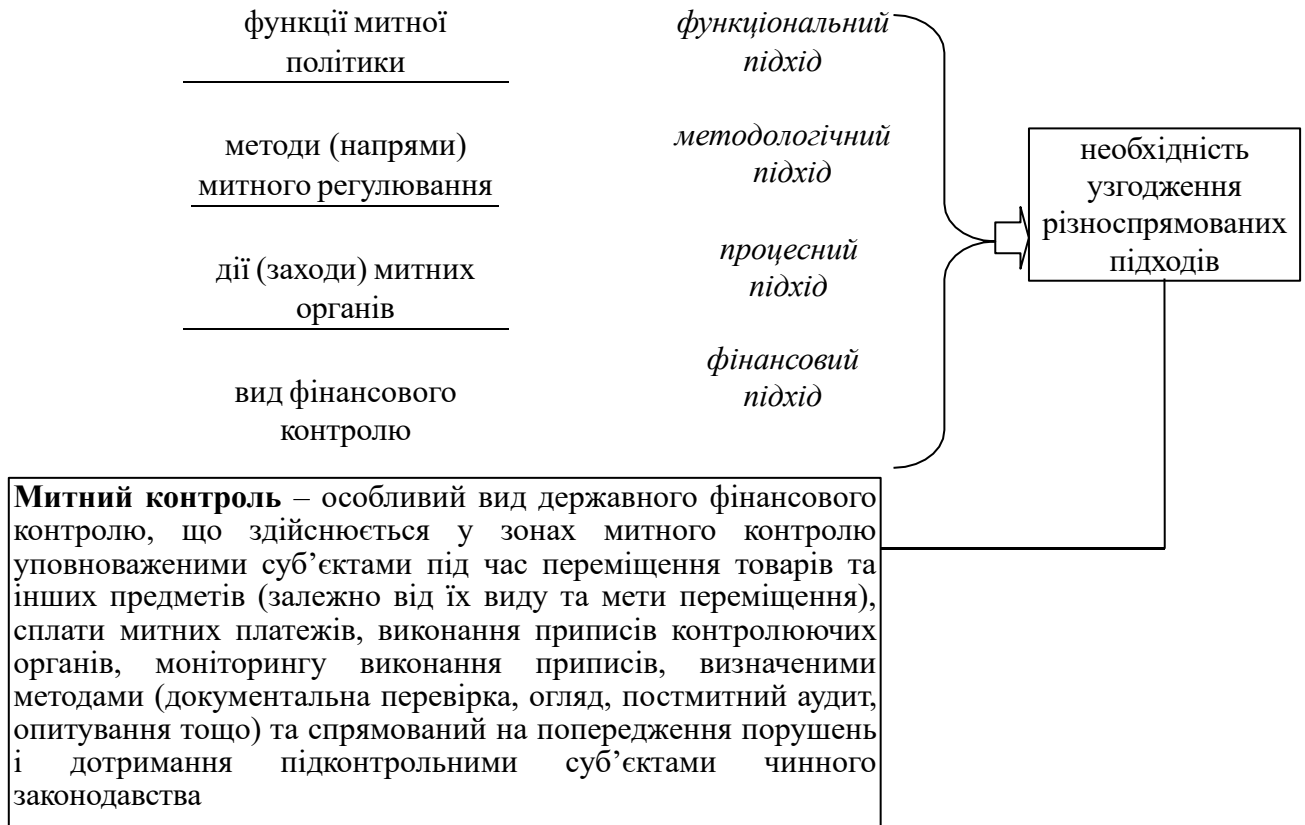

Рисунок 1.2 – Ідентифікація категорії «митний контроль» через призму існуючих наукових підходів

*Примітка. Побудовано на основі джерела [31]

Оскільки митний контроль є комплексним явищем митної політики та традиційно розглядається як ключовий інструмент забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави, виникає потреба чітко окреслити предметні межі дослідження. Водночас особливу значущість набуває фінансове забезпечення митного контролю, яке визначає можливості реалізації контрольних функцій, рівень їх ефективності та адаптивність митних органів до змін зовнішньоекономічного середовища. Цей аспект охоплює теоретичні, організаційні та методичні підходи до розвитку митного контролю в системі фінансової безпеки держави, що робить необхідним визначення взаємозв'язку

між фінансовою та митною безпекою та ролі митного контролю як основного механізму їх реалізації.

Митна безпека оцінюється за критеріями та показниками, що відображають рівень захисту національних фінансових інтересів: усунення митних порушень та протидія незаконному обігу товарів, спрощення та прискорення митних процедур, вдосконалення національного митного законодавства у відповідності до міжнародних стандартів [54, с. 37].

Отже, митний контроль слід трактувати як цілісну систему державного впливу, що реалізується через узгоджену взаємодію інституційних елементів, фінансових потоків, учасників зовнішньоекономічної діяльності та контрольних інструментів. Його функціональне призначення полягає у забезпеченні дотримання митних норм, запобіганні правопорушенням та гарантуванні повноти надходжень митних платежів до бюджету. Результативність митного контролю визначається рівнем його фінансового забезпечення, яке створює необхідні матеріально-ресурсні умови для проведення контрольних процедур, застосування сучасних підходів до управління ризиками та мінімізації втрат бюджетних коштів.

1.2. Особливості фінансування митного контролю в умовах воєнного стану

В умовах посилення впливу глобальних фінансових процесів на національну економіку та наявності воєнних загроз роль держави у сфері фінансового регулювання зазнає суттєвої трансформації. За таких умов особливої актуальності набуває забезпечення належного рівня фінансової безпеки, яка виступає необхідною передумовою здатності держави реалізовувати самостійну фінансову політику відповідно до національних інтересів навіть за обмежених ресурсів та підвищених ризиків. Фінансова безпека держави являє собою складну багаторівневу динамічну систему, що характеризується наявністю взаємопов'язаних підсистем і об'єктів та

здатністю підтримувати цільові параметри функціонування попри дію внутрішніх і зовнішніх загроз, які у воєнний період істотно зростають.

Ці обставини зумовлюють потребу формування та вдосконалення ефективних механізмів державного фінансового контролю, спрямованих на попередження втрат ресурсів і забезпечення стійкості бюджетної системи. Особливе місце серед таких механізмів посідає митний контроль, який у період воєнного стану набуває підвищеного значення як інструмент не лише регуляторного, а й фіскального впливу. Митний контроль у цьому контексті виступає як комплексний механізм, що інтегрує бюджетний (фіскальний) та валютний контроль та безпосередньо впливає на формування доходної частини державного бюджету [54, с. 62].

Механізм контролю визначається як сукупність взаємопов'язаних елементів, до яких належать суб'єкт, об'єкт і предмет контролю, принципи його здійснення, методи, техніка й технології, а також процес прийняття управлінських рішень і оцінки ефективності контрольної діяльності. Таку структуру докладно обґрунтувала М. Скорик [55, с. 180], акцентуючи увагу на динамічному характері взаємодії між контролюючими та підконтрольними суб'єктами під час реалізації контрольних функцій.

Невід'ємною складовою механізму контролю є інформаційне забезпечення, значення якого посилюється на етапі планування та у процесі проведення контрольних заходів. Доцільність включення інформаційної бази до механізму контролю обґрунтована у працях А. Григорук та Л. Литвин [41]. У сфері митного контролю така база формується на основі норм митного та податкового законодавства, підзаконних актів, документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, а також внутрішніх організаційних документів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує ефективний фінансовий контроль та своєчасне реагування на ризики.

З метою систематизації інституційного забезпечення митного контролю в системі фінансової безпеки держави доцільно виділити коло його суб'єктів з урахуванням функціонального навантаження митних органів. Реалізація

фіскальної, захисної, стимулюючої, протекціоністської, контрольної та правоохоронної функцій зумовлює участь різних органів державної влади, що формує багаторівневу систему взаємодії у сфері фінансового забезпечення держави. Визначення таких суб'єктів дозволяє окреслити їх роль та повноваження у механізмі митного контролю і підкреслює значення інституцій митної сфери у зміцненні фінансової безпеки держави (Додаток А).

Систематизація суб'єктів митного контролю з урахуванням їхніх функцій дозволяє чітко окреслити структуру взаємодії органів державної влади у сфері забезпечення фінансової безпеки. Фіскальна, захисна, стимулююча, протекціоністська, контрольна, інформаційна та правоохоронна діяльність формує багаторівневу систему контролю, що охоплює попередні, поточні та наступні етапи митного нагляду. Це зумовлює необхідність застосування структурованих методів контролю та аудиту, які забезпечують своєчасне виявлення, комплексну оцінку і мінімізацію митних ризиків, а також сприяють ефективному використанню фінансових ресурсів митних органів (рис. 1.1).

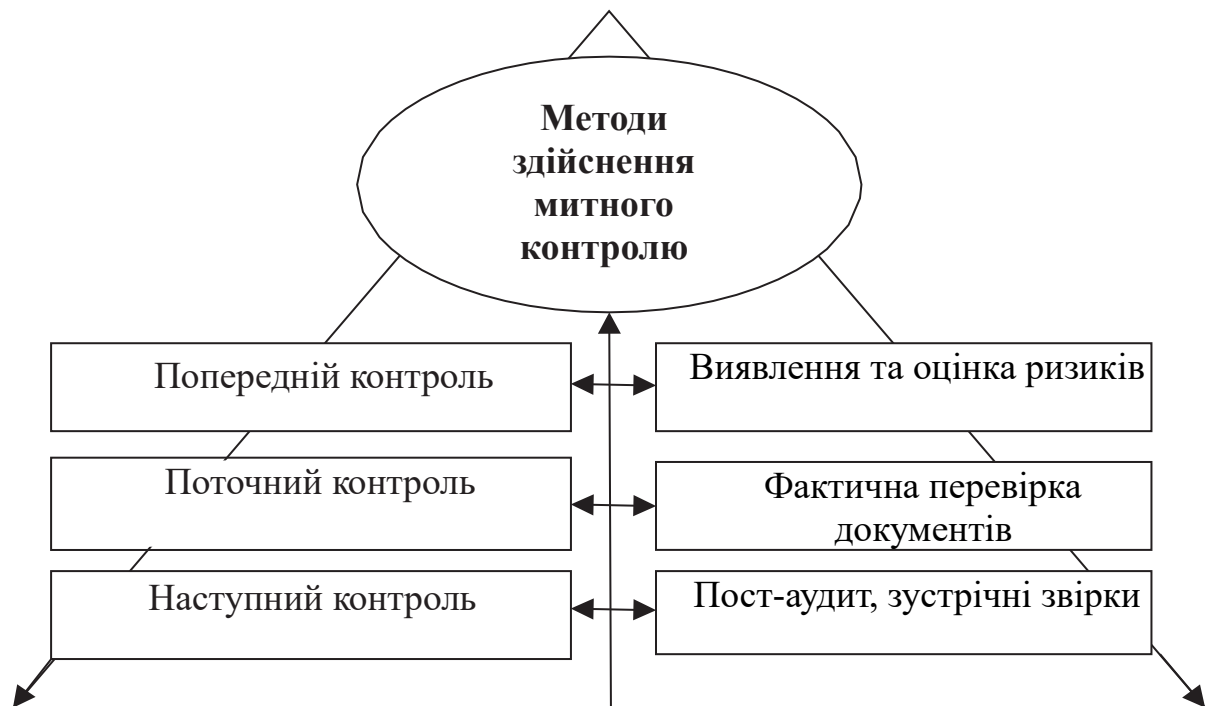

Рисунок 1.1 – Методи здійснення митного контролю залежно від його функціональних видів

*Примітка. Побудовано на основі джерела [32]

Застосування методів митного контролю залежно від його видів забезпечує системне управління ризиками та ефективне фінансове забезпечення діяльності митних органів. Попередній контроль дозволяє виявляти потенційні загрози недоотримання митних платежів та формувати превентивні заходи, поточний контроль забезпечує безпосередній нагляд за переміщенням товарів і своєчасне стягнення платежів, а наступний контроль (пост-аудит і документальні ревізії) сприяє оцінці ефективності фінансового забезпечення та зменшенню фіскальних втрат. Таким чином, узгоджене використання цих методів створює матеріально-ресурсні та інформаційні умови для стабільного функціонування митної системи, підвищує результативність фіскальної діяльності та зміцнює фінансову безпеку держави.

За оцінкою А. Войцещука, впровадження системи управління ризиками в митній справі передбачає безперервний процес збору та обробки інформації, що включає етапи прогнозування, виявлення, запобігання та припинення порушень митних правил або інших дій, що суперечать чинному митному законодавству України [14, с. 80]. Управління ризиками є складним процесом, оскільки ризик є невід'ємною складовою економічних відносин і за умов нестабільності та високої невизначеності підвищується ймовірність його зростання, що безпосередньо впливає на результативність фінансового контролю та захист державних доходів.

Диференційоване застосування методів митного контролю дозволяє комплексно впливати на всі етапи митних операцій, забезпечуючи дотримання законності та фінансової дисципліни суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Ефективність контролю значною мірою визначається аналізом факторів, що формують загрози митній безпеці [4].

Фінансування митного контролю в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення ефективного функціонування митних органів на пряму впливає на надходження коштів до державного бюджету та підтримку економічної стабільності. Державне фінансування

включає видатки на діяльність митних постів, організацію контрольних заходів, закупівлю технічних засобів контролю, автоматизованих систем обробки даних та навчання персоналу.

З метою виявлення ключових відмінностей у підходах до фінансового забезпечення митного контролю доцільно здійснити порівняльний аналіз умов його фінансування у довоєнний період та в умовах воєнного стану (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 Порівняльна характеристика фінансового забезпечення митного контролю України у довоєнний період та в умовах воєнного стану

Критерій порівняння	Довоєнний період	Період воєнного стану
Ціль фінансування	Забезпечення стабільного функціонування митної системи та виконання фіскальних показників	Підтримка фінансової стійкості держави, мінімізація бюджетних втрат, посилення контролю за ризиковими операціями
Джерела фінансування	Державний бюджет у межах планових асигнувань	Державний бюджет з урахуванням перерозподілу ресурсів та пріоритетного фінансування критичних напрямів
Характер бюджетного планування	Середньо- та довгострокове планування	Оперативне та адаптивне планування з урахуванням воєнних ризиків
Пріоритети використання коштів	Адміністративне забезпечення, розвиток інфраструктури, сервісна функція	Контрольні заходи, управління ризиками, технічні засоби контролю, аналітичні системи
Рівень фінансових ризиків	Помірний, прогнозований	Підвищений через скорочення торгівлі, пільгові режими, зростання контрабандних загроз
Роль автоматизації	Допоміжний інструмент контролю	Ключовий елемент оптимізації витрат і підвищення результативності фінансового контролю
Значення митних платежів для бюджету	Одне з основних джерел доходів	Критично важливе джерело наповнення бюджету та фінансової безпеки

*Примітка. Побудовано на основі джерела [58]

Порівняльний аналіз фінансового забезпечення митного контролю у довоєнний та воєнний періоди свідчить про суттєву трансформацію підходів до бюджетного фінансування митних органів та зміну пріоритетів їх

діяльності. У довоєнний період фінансування митного контролю було спрямоване переважно на підтримку стабільного функціонування митної інфраструктури, забезпечення плановості фіскальних надходжень та реалізацію стандартних контрольних процедур. В умовах воєнного стану фінансове забезпечення набуло виразно антикризового характеру, а ключовим завданням стало збереження безперервності надходжень митних платежів і мінімізація ризиків їх недоотримання в умовах підвищеної невизначеності.

Воєнний період характеризується зростанням гнучкості та адаптивності фінансування митного контролю, що зумовлено необхідністю оперативного реагування на коливання обсягів імпорту, розширення переліку пільгових товарів, зміну логістичних маршрутів та посилення загроз порушення митного законодавства. Обмеженість бюджетних ресурсів актуалізувала потребу концентрації фінансування на найбільш результативних напрямках контрольної діяльності, зокрема розвитку систем управління ризиками, автоматизованого аналізу митних декларацій, електронного контролю та здійснення постаудиту. Такий підхід дозволяє забезпечити більший фіскальний ефект за рахунок оптимізації використання наявних ресурсів.

Зростання ролі митних платежів у формуванні доходної частини державного бюджету в умовах воєнного стану об'єктивно підвищує вимоги до ефективності використання фінансових ресурсів митних органів. За цих умов фінансування митного контролю розглядається не лише як витратна складова бюджету, а як інструмент забезпечення фінансової безпеки держави. Це зумовлює перехід від кількісного нарощування фінансування до якісного вдосконалення механізмів його використання, що проявляється у зростанні значення аналітичних інструментів, цифрових технологій та ризик-орієнтованих підходів до контролю.

Пріоритетними напрямками використання бюджетних ресурсів у воєнний період стали попередження контрабанди, здійснення валютного контролю, проведення документальних перевірок у межах постаудиту та підтримка митної статистики. Ефективність фінансування визначається не стільки

обсягом виділених коштів, скільки оптимізацією їх розподілу між рівнями контролю та напрямками діяльності, що забезпечує підвищення оперативності реагування на загрози та зниження ризиків фінансових втрат для державного бюджету.

Аналіз динаміки митних платежів у 2025 році свідчить про збереження відносної стабільності формування доходної частини бюджету. Так, упродовж перших місяців року обсяги надходжень залишалися високими, а в серпні–вересні 2025 року спостерігалось суттєве зростання митних платежів порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Позитивна динаміка зумовлена як поживленням імпорتنих операцій, так і підвищенням ефективності адміністрування митних платежів та впровадженням ризик-орієнтованих методів контролю.

У контексті організації фінансового забезпечення зазначені статистичні тенденції мають важливе значення для планування бюджетних ресурсів, спрямованих на модернізацію митних процедур, розвиток інформаційних систем, автоматизацію контрольних функцій та підвищення кваліфікації персоналу. Особливого значення набуває підтримка функцій, що безпосередньо забезпечують фіскальну стійкість, зокрема удосконалення аналітичних модулів управління ризиками, постаудиту та технічної модернізації засобів митного контролю.

Таким чином, аналіз діяльності Державної митної служби України у довоєнний та воєнний періоди підтверджує здатність митних органів забезпечувати стабільні бюджетні надходження та виконувати фіскальні функції навіть в умовах підвищених внутрішніх і зовнішніх ризиків. Поєднання ресурсного забезпечення, аналітичних механізмів і процедурного контролю дозволяє митним органам відігравати ключову роль у стабілізації бюджетної системи, зміцненні фінансової безпеки держави та захисті її економічних інтересів у надзвичайних умовах.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Сучасний стан фінансового забезпечення митного контролю

Митні платежі не лише формують дохідну частину державного бюджету, а й є ключовим елементом фінансового забезпечення митного контролю. Надходження митних платежів забезпечують митні органи необхідними ресурсами для організації контрольних процедур, застосування сучасних технологій перевірки, проведення постаудиту та управління ризиками. Обсяг і своєчасність надходжень митних платежів визначають можливості митниці виконувати свої функції, підтримувати фінансову стабільність, ефективність контролю та превентивний захист державних доходів у складних економічних та воєнних умовах.

Митні платежі є обов'язковими фінансовими надходженнями до державного бюджету, що стягуються при переміщенні товарів, транспортних засобів, вантажів та інших об'єктів через митний кордон України. Вони виконують одночасно фіскальну та регуляторну функції, забезпечуючи формування доходів державного бюджету та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Основними видами митних платежів є:

- ✓ мито – встановлюється відповідно до тарифів, затверджених Митним кодексом України, і залежить від категорії товару та країни походження;

- ✓ податок на додану вартість (ПДВ) – нараховується при ввезенні товарів на митну територію України;

- ✓ акцизний податок – застосовується до окремих категорій товарів, що підлягають спеціальному оподаткуванню;

- ✓ ввізні та спеціальні збори – стягуються відповідно до законодавства та встановлених ставок;

✓ інші обов'язкові платежі, передбачені нормативними актами, включаючи збори за митне оформлення та адміністративні послуги [30].

З огляду на багатокomпонентний характер фінансового забезпечення митного контролю, доцільним є його розгляд не лише через призму обсягів митних надходжень, а й з позиції структури ресурсів, що формують матеріально-фінансову основу діяльності митних органів. Для оцінювання динаміки та структури фінансування митного контролю в Україні проаналізуємо показники бюджетного забезпечення та фактичних витратів упродовж 2020–2024 років. Узагальнені дані щодо обсягів бюджетного фінансування, фактичних витрат, а також частки фінансування митного контролю в загальній структурі витратів наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 Динаміка фінансування митного контролю в Україні у 2020–2024 роках

Рік	Обсяг бюджетного фінансування, млн грн	Фактичні витатки, млн грн	Витатки на митний контроль, млн грн	Частка фінансування митного контролю, %	Темп росту фінансування, %
2020	88,6	85,9	66,4	77,3	–
2021	96,3	93,5	72,9	77,9	+8,8
2022	90,1	87,0	73,2	84,1	+0,4
2023	104,5	101,2	82,5	81,5	+12,7
2024	112,8	109,6	89,1	81,3	+8,0

*Примітка. Побудовано на основі джерела [22]

Аналіз даних таблиці 2.1 свідчить про загальну тенденцію до зростання обсягів бюджетного фінансування митного контролю в Україні протягом досліджуваного періоду. Так, у 2020 році обсяг бюджетного фінансування становив 88,6 млн грн, тоді як у 2024 році цей показник зріс до 112,8 млн грн, що вказує на посилення уваги держави до забезпечення функціонування митної системи.

Фактичні витатки в цілому корелюють із запланованими бюджетними асигнуваннями, хоча у 2022 році спостерігається їх зниження до 87,0 млн грн, що може бути пов'язано з впливом зовнішніх кризових факторів та

перерозподілом бюджетних ресурсів. Водночас уже у 2023–2024 роках відбулося суттєве відновлення обсягів фактичних витрат — до 101,2 млн грн та 109,6 млн грн відповідно.

Видатки безпосередньо на митний контроль мають стабільну тенденцію до зростання: з 66,4 млн грн у 2020 році до 89,1 млн грн у 2024 році. Частка фінансування митного контролю в загальній структурі видатків коливалася в межах 77,3–84,1 %, досягнувши максимального значення у 2022 році, що свідчить про пріоритетність цього напрямку в системі митного адміністрування.

Темпи зростання фінансування були нерівномірними: найбільш суттєве збільшення спостерігалось у 2023 році (+12,7 %), тоді як у 2022 році темп приросту був мінімальним (+0,4 %). Загалом отримані результати підтверджують позитивну динаміку фінансового забезпечення митного контролю, що створює передумови для підвищення його ефективності.

З метою поглиблення аналізу фінансового забезпечення митного контролю доцільно розглянути структуру видатків за основними напрямками їх використання. Деталізація витрат на оплату праці, матеріально-технічне забезпечення, фінансування автоматизованих інформаційних систем, а також інші адміністративні та операційні витрати наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 Структура видатків на митний контроль у 2020–2024 роках

Рік	Видатки на оплату праці, млн грн	Питома вага, %	Видатки на МТЗ, млн грн	Питома вага, %	Фінансування автоматизованих інформаційних систем	Питома вага, %	Інші адміністративні та операційні витрати, млн грн	Питома вага, %	Видатки на митний контроль, млн грн
2020	57,8	87,0	8,6	13,0	4,3	6,5	5,2	7,8	66,4
2021	63,0	86,4	9,9	13,5	5,1	7,0	5,5	7,5	72,9
2022	60,6	82,7	7,1	9,7	2,9	4,0	0,9	1,2	73,2
2023	71,9	87,2	10,6	12,8	4,2	5,1	1,7	2,1	82,5
2024	77,3	86,7	11,8	13,2	3,0	3,4	1,7	1,9	89,1

*Примітка. Побудовано на основі джерела [22]

Аналіз даних таблиці 2.2 свідчить, що найбільшу частку у структурі видатків на митний контроль протягом 2020–2024 років стабільно становлять витрати на оплату праці. Їх обсяг зріс з 57,8 млн грн у 2020 році до 77,3 млн грн у 2024 році, при цьому питома вага коливалася в межах 82,7–87,2 %, що вказує на високу трудомісткість митного контролю та залежність його ефективності від кадрового забезпечення.

Видатки на матеріально-технічне забезпечення (МТЗ) мають помірну тенденцію до зростання: з 8,6 млн грн у 2020 році до 11,8 млн грн у 2024 році. Питома вага цих витрат у загальній структурі коливалася в межах 9,7–13,5 %, що свідчить про поступове оновлення технічної бази митних органів.

Фінансування автоматизованих інформаційних систем характеризується нестабільною динамікою. Найвищий обсяг таких витрат зафіксовано у 2021 році (5,1 млн грн), тоді як у 2022–2024 роках спостерігається їх скорочення. Питома вага фінансування цифрових рішень не перевищує 7,0 %, що може стримувати впровадження сучасних інструментів митного адміністрування.

Інші адміністративні та операційні витрати займають незначну частку у загальній структурі фінансування митного контролю — від 1,2 % до 7,8 %. У 2022 році спостерігається різке скорочення цих витрат, що може бути наслідком оптимізації бюджетних ресурсів в умовах фінансових обмежень.

Загалом структура видатків на митний контроль свідчить про домінування витрат на людський капітал за відносно низького рівня фінансування технологічного розвитку, що обумовлює необхідність перегляду пріоритетів бюджетного забезпечення з метою підвищення ефективності та цифровізації митних процедур.

На рівні Хмельницької митниці адміністрування митних платежів здійснюється через Сектор митних платежів та контролю застосування пільг, що входить до складу Управління контролю та адміністрування митних платежів. Основними завданнями сектору є контроль правильності нарахування мит, ПДВ та акцизного податку, перевірка своєчасності сплати,

ведення детального обліку платежів та підготовка аналітичних звітів щодо виконання планових показників [19].

За результатами діяльності Хмельницької митниці, сумарна сума нарахованих митних платежів за основними видами становить:

- мито – 45,3 млн грн,
- ПДВ – 78,6 млн грн,
- акцизний податок – 12,4 млн грн,
- інші збори – 5,2 млн грн.

Ці показники свідчать, що ПДВ та мито формують основний ресурсний потенціал фінансового забезпечення митного контролю, що дозволяє митниці своєчасно проводити контрольні заходи, здійснювати управління ризиками та підтримувати стабільність бюджетних надходжень навіть у складних економічних та воєнних умовах. Таке фінансове забезпечення створює можливості для модернізації технічних засобів контролю, впровадження автоматизованих систем обробки даних і підвищення кваліфікації персоналу, що, у свою чергу, підвищує ефективність митного нагляду та фіскальної функції держави.

Рівень своєчасної сплати платежів складає 96,8%, що демонструє високий ступінь виконання планових показників надходжень до бюджету. Виявлені відхилення пов'язані із несвоєчасною сплатою ПДВ та некоректним застосуванням пільгових ставок (рис. 2.1).

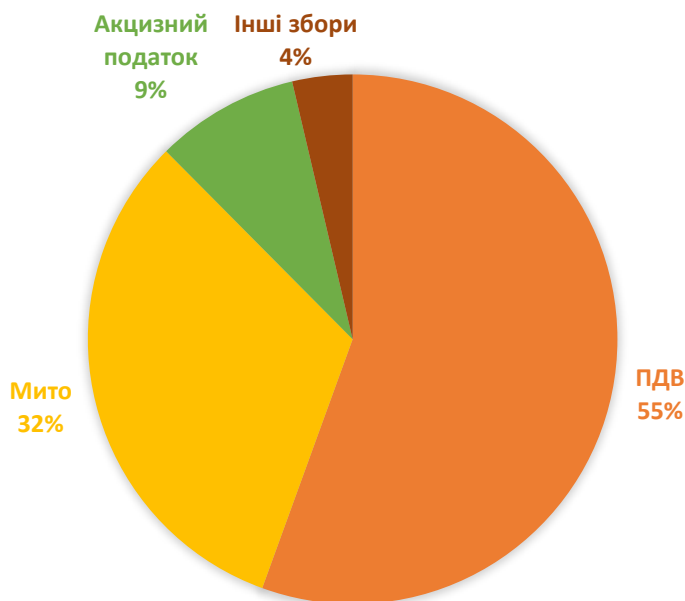

Рисунок 2.1 – Структура нарахованих митних платежів Хмельницької митниці за основними видами

*Примітка. Побудовано на основі джерела [19]

Як видно з рис. 2.2, найбільшу частку в структурі нарахованих митних платежів займає податок на додану вартість, який формує понад половину загального обсягу надходжень. Значною також є частка мита, тоді як акцизний податок та інші збори мають відносно менший фінансовий вплив. Високий рівень своєчасної сплати митних платежів 96,8 % свідчить про належний рівень платіжної дисципліни платників, а виявлені відхилення пов'язані переважно з несвоєчасною сплатою ПДВ та некоректним застосуванням пільгових ставок.

Облік митних платежів у системі електронного адміністрування виявив неточності у 4 % митних декларацій, що потребують уточнення або коригування. Аналітична робота Сектору митних платежів та контролю застосування пільг показала, що понад 30 % підприємств, які користуються пільговими режимами, підлягають регулярним перевіркам для підтвердження законності застосування пільг. Це є важливим механізмом мінімізації фінансових ризиків у умовах воєнного стану (Додаток Б).

Практична діяльність сектору включає перевірку правильності заповнення митних декларацій, зіставлення даних супровідних документів із заявленими сумами платежів, контроль коректності застосування пільгових режимів та своєчасності сплати податків. Під час проходження переддипломної практики було проведено аналіз вибірки декларацій підприємств, що користуються пільговими режимами, з перевіркою правильності нарахування мит, ПДВ та акцизів.

Особливістю адміністрування митних платежів у воєнний період є підвищений рівень фінансових ризиків, пов'язаний із коливанням обсягів зовнішньоекономічної діяльності та потенційними порушеннями при оформленні документів. Хмельницька митниця забезпечує постійний моніторинг надходжень, оперативний аналіз виконання планових показників, виявлення відхилень та формування аналітичних довідок для керівництва. Використання електронних систем обліку та автоматизація процесів дозволяє підвищити точність нарахування платежів та своєчасність їх сплати, що критично важливо для стабільного фінансового забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану.

Аналіз внеску Хмельницької митниці до доходів державного бюджету за 2021–2025 роки дозволяє оцінити роль регіональних митних органів у підтримці фінансової стабільності країни. Дані свідчать, що обсяг надходжень формувався під впливом коливань імпорتنих потоків, змін у митно-тарифній політиці та застосування преференційних режимів. Протягом цього періоду ПДВ залишався основним джерелом надходжень, водночас спостерігалось поступове зростання питомої ваги акцизного податку та ввізного мита, що відображає зміни у структурі імпортованих товарів та посилення фіскальної ролі митно-тарифних інструментів. Інші види митних платежів залишаються незначними і практично не впливають на формування загальних бюджетних надходжень (рис. 2.2).

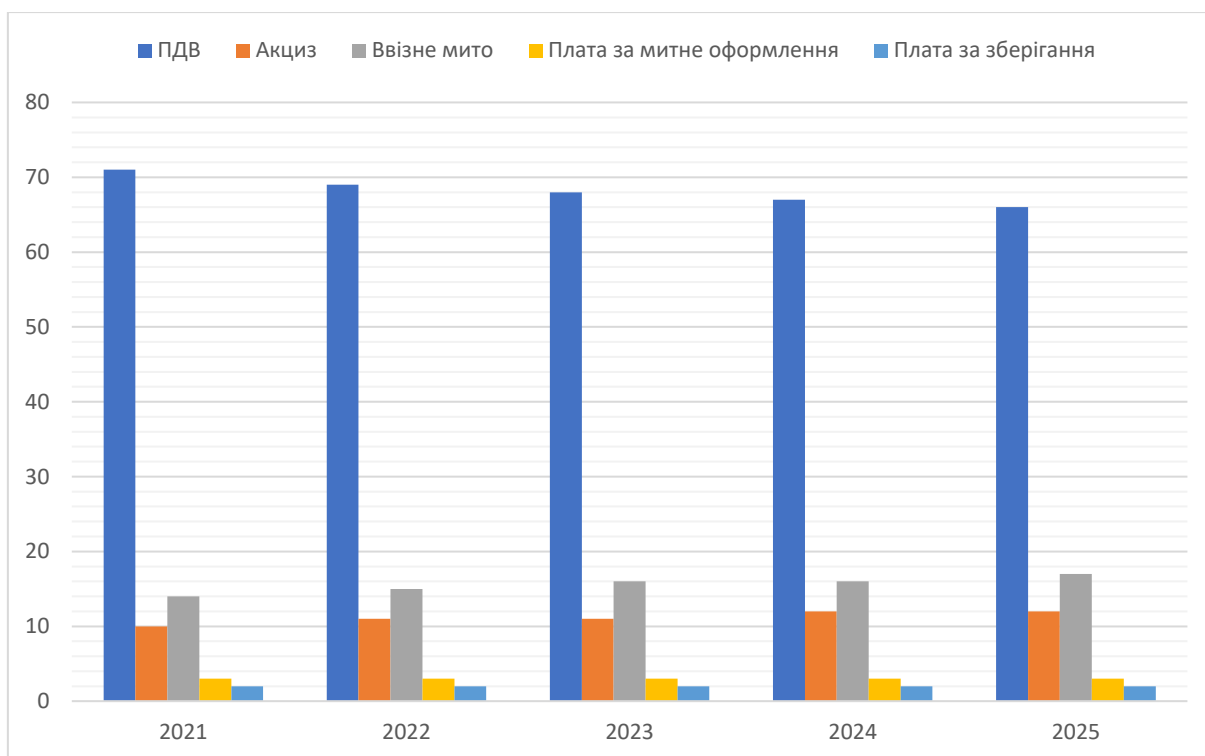

Рисунок 2.2 – Частка митних надходжень до бюджету України від Хмельницької митниці за 2021-2025рр.

*Примітка. Побудовано на основі джерела [22]

Дослідження структури митних надходжень Хмельницької митниці за період 2021–2025 років свідчить, що ПДВ залишається ключовим компонентом регіональних митних платежів, забезпечуючи понад 55–60 % загальних надходжень. Проте протягом цього часу спостерігається поступове зменшення його питомої ваги, що зумовлено зміною товарної структури імпорту та коливаннями обсягів ввезених товарів. Водночас частка ввізного мита збільшується, підкреслюючи зростання ролі митно-тарифного регулювання у формуванні доходів бюджету. Акцизний податок та інші збори, зокрема за митне оформлення та зберігання товарів, залишаються другорядними елементами надходжень і мають обмежений вплив на загальний обсяг митних доходів регіону.

Ефективність управління митними платежами визначається здатністю митних органів забезпечувати своєчасне та повне надходження коштів до державного бюджету, мінімізувати фінансові ризики та коректно застосовувати

пільгові режими. В економічній та фінансовій теорії ефективність управління розглядається через три основні складові: результативність, продуктивність та економічність. Результативність оцінює досягнення поставлених цілей – у даному випадку виконання планових показників надходжень митних платежів.

Продуктивність визначає співвідношення отриманих результатів до витрачених ресурсів, тобто наскільки ефективно використано бюджетні кошти для забезпечення діяльності митних органів. Економічність оцінює раціональність витрат на організацію митного контролю та адміністрування платежів, що дозволяє підтримувати фінансове забезпечення на оптимальному рівні навіть за умов воєнного стану.

Таким чином, структура надходжень та ефективність їх адміністрування безпосередньо впливають на фінансове забезпечення митного контролю, оскільки від стабільності і повноти надходжень залежать ресурси для здійснення контрольних процедур, управління ризиками та модернізації технічних та інформаційних систем митниці.

Митні платежі є не лише джерелом доходів державного бюджету, а й безпосередньо формують фінансове забезпечення митного контролю. Надходження митних платежів визначають обсяг ресурсів, доступних митним органам для здійснення контрольних процедур, впровадження сучасних інформаційних та автоматизованих систем обробки даних, проведення постаудиту, управління ризиками та підготовки кваліфікованого персоналу. Високий рівень фінансового забезпечення дозволяє митниці ефективно виконувати фіскальні, регуляторні та превентивні функції, знижуючи ймовірність втрат бюджетних коштів та підвищуючи оперативність реагування на порушення митних правил.

Наведені дані у табл. 2.3 дозволяють оцінити обсяги митних платежів Хмельницької митниці у 2020–2024 рр. та їх роль у фінансовому забезпеченні митного контролю, а також містить річні показники надходжень за основними видами митних платежів і демонструє динаміку їх зміни протягом цього періоду.

Таблиця 2.3 Динаміка митних платежів Хмельницької митниці за 2020–2024 роки та їх роль у фінансовому забезпеченні митного контролю

Рік	Мито, млн грн	ПДВ, млн грн	Акцизний податок, млн грн	Інші платежі, млн грн	Загальні надходження, млн грн
2020	3 120	6 780	1 050	520	11 470
2021	3 480	7 520	1 180	540	12 720
2022	3 210	7 050	1 120	430	11 810
2023	3 850	8 100	1 350	600	13 900
2024	4 120	8 950	1 480	650	15 200

*Примітка. Побудовано на основі джерела [22]

Аналіз цих даних свідчить, що ПДВ залишається найбільш вагомим джерелом надходжень, формуючи близько 55–60 % загальних митних доходів Хмельницької митниці. Мито становить приблизно 25–30 % надходжень, акцизний податок – 8–10 %, решта платежів – до 5 %. Така структура забезпечує концентрацію ресурсів на найбільш доходуотворюючих категоріях, що прямо впливає на можливості фінансового забезпечення контрольної діяльності.

Надходження митних платежів визначають обсяг бюджетних ресурсів, доступних для митного контролю, а саме:

- організація та проведення попереднього, поточного та наступного контролю;
- впровадження та підтримка автоматизованих систем управління ризиками;
- проведення постаудиту та документальних перевірок;
- закупівля та обслуговування технічних засобів контролю (рентген-сканери, вагові комплекси, детектори тощо);
- підвищення кваліфікації та навчання персоналу митниці;
- аналітичне забезпечення для виявлення ризиків та оптимізації процедур [22].

Рівень надходжень митних платежів прямо впливає на фінансові можливості Хмельницької митниці для виконання контрольних функцій. Своєчасна та повна сплата мита, ПДВ, акцизного податку та інших зборів забезпечує ресурси для організації попереднього, поточного та наступного контролю, впровадження автоматизованих систем управління ризиками, проведення постаудиту, закупівлі і обслуговування технічних засобів контролю, а також підвищення кваліфікації персоналу.

Особливо важливим є фінансування заходів, пов'язаних із ПДВ, оскільки операції з цим податком формують найбільшу частку надходжень та мають високий потенційний ризик фінансових втрат. Контроль за такими операціями дозволяє мінімізувати втрати, підтримувати стабільність бюджетних надходжень та забезпечувати ефективність митного контролю навіть в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

Вплив митних платежів на ресурсне забезпечення митного контролю проявляється у можливості підвищувати оперативність реагування на ризикові операції, зміцнювати фінансову безпеку держави та вдосконалювати аналітичне забезпечення. У цьому контексті оцінка ефективності управління митними платежами включає такі складові, як продуктивність та економічність. Продуктивність відображає співвідношення використаних ресурсів (робочого часу, персоналу, технічних засобів) та отриманих результатів (кількість опрацьованих декларацій, обсяг контролю за платежами). Економічність характеризує раціональність витрат на адміністрування митних платежів у порівнянні з обсягом отриманих доходів та рівнем мінімізованих ризиків (Додаток В).

У сучасних умовах, особливо під час воєнного стану, важливими є також показники оперативності реагування на порушення, точності ідентифікації ризикових операцій та якості аналітичної роботи, що дозволяє митним органам своєчасно коригувати управлінські рішення і підтримувати стабільність бюджетних надходжень. Теоретично ефективне управління митними платежами передбачає комплексний підхід, який поєднує контроль за

правильністю нарахування платежів, системний аналіз фінансових та статистичних даних, управління ризиками та оптимізацію процедур адміністрування [8].

За період 2020–2024 рр. загальна сума планових надходжень митних платежів Хмельницької митниці становила 1 145,6 млн грн, фактичні надходження склали 1 121,8 млн грн, що відповідає виконанню на рівні 97,9 %. Виконання плану за окремими видами платежів варіювалося: мито – 98,4 %, акцизний податок – 98,1 %, податок на додану вартість за пільговими ставками – 96,2 %. Відхилення по ПДВ пов’язане з некоректним застосуванням ставок та помилками у документації, що потребувало додаткового контролю (рис. 2.3).

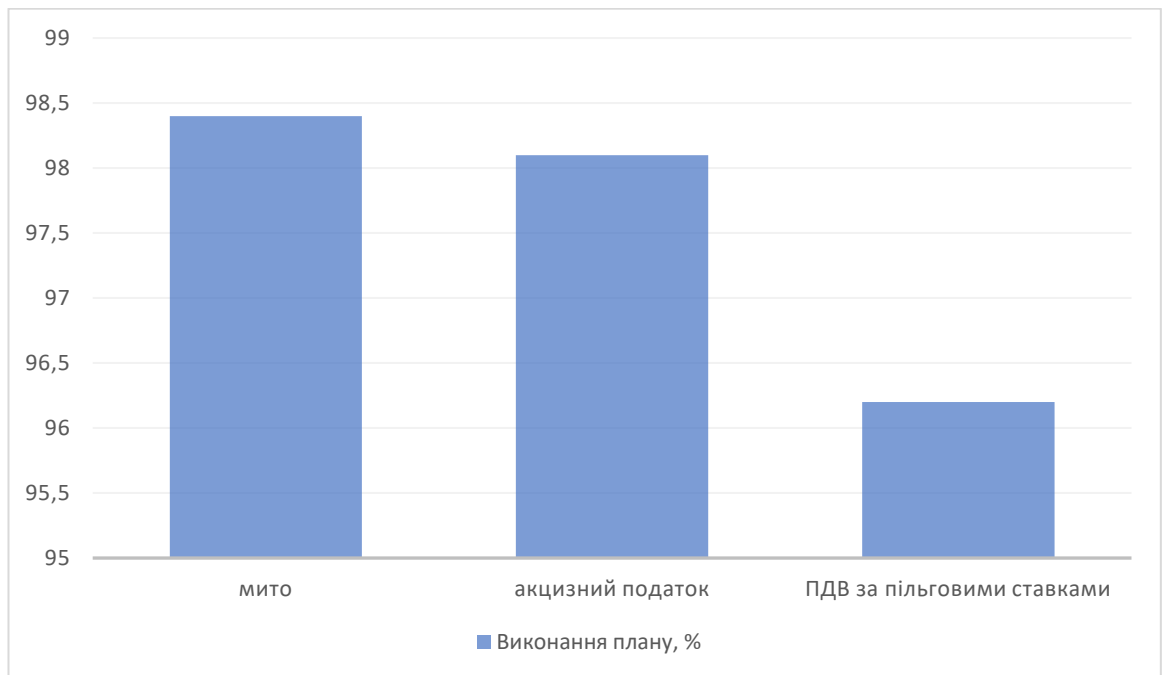

Рисунок 2.3 – Виконання плану надходжень митних платежів за видами у 2020–2024 рр., %

*Примітка. Побудовано на основі джерела [19]

Як видно з рис. 2.4, найвищий рівень виконання плану спостерігається за митом (98,4 %) та акцизним податком (98,1 %). Водночас податок на додану вартість за пільговими ставками має найнижчий показник виконання – 96,2 %, що пов’язано з некоректним застосуванням ставок та помилками в оформленні

митної документації. Зазначене свідчить про необхідність посилення контролю саме за операціями з ПДВ.

Кількість ризикових декларацій за 2020–2024 рр. становила 5,2 % від загальної кількості оформлених декларацій. Своєчасність сплати митних платежів за цей період становила 99,1 %, що свідчить про високий рівень адміністрування платежів. Середній обсяг потенційних фінансових втрат через виявлені порушення оцінювався в 3,8–4,5 млн грн на місяць, із яких завдяки аналітичним перевіркам та додатковому контролю вдалося мінімізувати до 0,8–1,2 млн грн на місяць, що складає приблизно 15–20 % від загальної суми потенційних втрат.

У структурі ризикових операцій найбільшу питому вагу займали операції з ПДВ за пільговими ставками – понад 60 % від загальної суми потенційних втрат, мито – близько 25 %, акцизний податок – 15 %. З метою зменшення фінансових ризиків застосовувалися заходи класифікації суб'єктів ЗЕД за рівнем ризику, пріоритизації перевірок, аналізу контрактів і супровідних документів, а також формування аналітичних звітів для керівництва митниці.

Автоматизація процесів обліку та перевірок дозволила скоротити час обробки декларацій на 15–18 %, підвищити точність ідентифікації ризикових операцій та оперативно реагувати на порушення. Додатковий ефект досягався за рахунок планових і вибіркового перевірок, що охоплювали суб'єктів ЗЕД з підвищеним рівнем ризику. Реалізація цих заходів дозволила підтримувати стабільний рівень виконання планових надходжень понад 95 % навіть у період воєнного стану.

Аналіз ефективності управління митними платежами свідчить, що діяльність Хмельницької митниці у 2020–2024 рр. забезпечує своєчасне адміністрування платежів, знижує фінансові ризики та підтримує стабільність доходів державного бюджету. Контроль за ризиковими операціями та систематична аналітична робота сприяли мінімізації потенційних втрат та підвищенню точності застосування пільгових режимів.

Проведений аналіз підтверджує, що інтеграція автоматизованих інструментів контролю з аналітичним супроводом адміністрування митних платежів забезпечує прогнозованість формування бюджетних надходжень та підвищує ефективність фінансового забезпечення митного контролю. Стабільне перевиконання планових показників за окремими видами платежів свідчить про здатність Хмельницької митниці адаптуватися до коливань зовнішньоекономічної активності та змін нормативного середовища. Збереження високого рівня виконання плану надходжень у 2020–2024 рр. демонструє, що існуюча система фінансового контролю дозволяє не лише компенсувати негативний вплив воєнних та економічних факторів, а й підтримувати фінансову стійкість митниці як важливої складової бюджетної системи держави.

2.2. Ідентифікація та оцінка ризиків фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці

Фінансове забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану характеризується підвищеними ризиками, що безпосередньо впливають на надходження до державного бюджету. Збереження стабільності фінансових потоків вимагає ефективного адміністрування митних платежів, контролю за застосуванням пільгових режимів та оперативного реагування на виявлені порушення. Особливу увагу приділяють аналізу виконання планових показників, своєчасності сплати платежів та мінімізації потенційних втрат бюджету.

До ключових проблемних аспектів фінансового забезпечення митного контролю відносяться ризики, пов'язані з недостатньою точністю нарахування митних платежів, застосуванням некоректних пільгових режимів та помилками у документації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Недотримання встановлених процедур адміністрування платежів може

призводити до тимчасового недоотримання доходів бюджету, зростання рівня фінансових втрат та зниження ефективності контролю.

У період воєнного стану ці ризики посилюються через коливання обсягів ЗЕД, обмежені ресурси для перевірок та підвищення частки операцій з підвищеним рівнем ризику, що потребує системного моніторингу, впровадження автоматизованих аналітичних алгоритмів та своєчасного реагування на порушення. У таких умовах надзвичайно важливо інтегрувати аналітичні інструменти оцінки ризиків із системами електронного адміністрування, що дозволяє виявляти потенційні порушення ще на етапі оформлення декларацій. Це забезпечує оперативне прийняття управлінських рішень, підвищує точність нарахування митних платежів та знижує ймовірність фінансових втрат для державного бюджету (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 Основні ризики фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці (2020–2024 рр.)

<i>Ризик фінансового забезпечення</i>	Джерело/характеристика ризику	Потенційні втрати, млн грн/міс	Вплив на фінансове забезпечення митного контролю
<i>Несвоєчасна сплата митних платежів</i>	Затримки у сплаті ПДВ, мита та акцизу	1,5–1,8	Обмежує можливості для проведення контрольних процедур та постаудиту; створює тимчасовий дефіцит ресурсів для організації митного контролю
<i>Некоректне застосування пільгових режимів</i>	Пільгові ставки ПДВ та мита застосовуються з порушеннями	2,0	Потребує додаткових перевірок і аналітичного супроводу, підвищує ризик втрат доходів бюджету та зменшує ефективність фінансового планування

Продовження таблиці 2.4

<i>Помилки у документації та митних деклараціях</i>	Некоректне зазначення вартості товарів, неправильне кодування, помилки ставок	0,5–0,7	Збільшує навантаження на персонал, потребує вибіркового перевірок і коригувань у системі адміністрування, впливає на точність обліку доходів
<i>Вплив воєнного стану на обсяги ЗЕД</i>	Зниження обсягів оформлених декларацій, коливання торгових потоків	7,0 (2022 р.)	Зменшує надходження митних платежів, що обмежує фінансові ресурси для контролю та закупівлі технічних засобів
<i>Обмежені ресурси для перевірок</i>	Кадрові та технічні обмеження, збільшення обсягів ЗЕД	1,0–1,5	Ускладнює своєчасну і повну перевірку ризикових декларацій, підвищує фінансові ризики та потребує пріоритизації контролю

*Примітка. Складено автором на основі джерела [64]

Аналіз таблиці свідчить, що ключовими джерелами фінансових ризиків у діяльності Хмельницької митниці є несвоєчасна сплата митних платежів та некоректне застосування пільгових режимів. Дані показники безпосередньо впливають на обсяг ресурсів, доступних для здійснення митного контролю, включаючи проведення попередніх, поточних та наступних перевірок, постаудиту та аналітичного супроводу операцій.

Ризики, пов'язані з помилками у документації та митних деклараціях, створюють додаткове навантаження на адміністрування платежів і потребують коригування даних у системі обліку, що забезпечує точність формування бюджетних надходжень [63].

Впровадження системного моніторингу, автоматизованих алгоритмів і вибіркового контролю дозволяє суттєво зменшити потенційні втрати до 1–2 % від планових надходжень, забезпечуючи стабільне фінансове забезпечення митного контролю та підтримку ефективності виконання бюджетних показників Хмельницької митниці навіть в умовах воєнного стану.

Для комплексної оцінки ефективності фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці доцільно аналізувати виконання планових надходжень за основними видами митних платежів – мито, податок на додану вартість (ПДВ) та акцизний податок – у період 2020–2024 рр. Такий підхід дозволяє виділити найбільш ризикові сегменти надходжень, визначити вплив помилок у застосуванні пільгових режимів та несвоєчасної сплати платежів на фінансові результати митниці [22].

Аналіз структурних показників надходжень за видами платежів дає змогу виявити тенденції відхилень від планових показників, оцінити потенційні втрати бюджету та визначити ефективність застосованих контрольних і аналітичних заходів. Отримані результати формують підґрунтя для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації процедур адміністрування митних платежів, зниження фінансових ризиків та забезпечення стабільності фінансового забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану (табл. 2.4).

Таблиця 2.5 Виконання планових надходжень митних платежів Хмельницької митниці за основними видами (2020–2024 рр.)

<i>Рік</i>	Мито, млн грн	План/Факт, %	ПДВ, млн грн	План/Факт, %	Акциз, млн грн	План/Факт, %
<i>2020</i>	210,5	98,7	315,2	96,5	85,3	97,0
<i>2021</i>	225,0	99,2	330,1	96,8	88,7	97,5
<i>2022</i>	198,3	97,5	290,4	94,3	80,1	96,8
<i>2023</i>	230,7	98,9	340,5	96,1	90,2	97,8
<i>2024</i>	241,2	99,0	355,6	96,7	92,0	98,0

*Примітка. Побудовано автором на основі джерела [19]

Аналіз виконання планових надходжень за основними видами митних платежів (табл. 2.4) свідчить, що найбільш критичними для фінансового забезпечення митного контролю є операції з податком на додану вартість, де щорічне відхилення від планових показників складає 3,3–5,7 %. Таке коливання надходжень формує додаткові ризики для забезпечення безперебійного фінансування контрольних процедур, включаючи документальні перевірки, аудит, підтримку автоматизованих систем управління ризиками та аналітичний супровід.

У сегментах мита та акцизного податку виконання плану демонструє стабільніші показники (96–99 %), що дозволяє більш прогнозовано планувати фінансові ресурси для забезпечення митного контролю. Незначні відхилення у цих категоріях не створюють критичних загроз для функціонування митниці, але потребують систематичного моніторингу та коригування процедур адміністрування.

Таким чином, структура та динаміка надходжень митних платежів прямо впливають на рівень фінансового забезпечення митного контролю: більш стабільні сегменти забезпечують безперебійну реалізацію контрольних заходів, тоді як високі відхилення у сегменті ПДВ вимагають посиленої аналітичної роботи, пріоритизації ризикових операцій та оперативного реагування для мінімізації потенційних втрат бюджету. В цілому, систематичний моніторинг та ефективне адміністрування платежів дозволяють підтримувати фінансову стійкість Хмельницької митниці навіть в умовах воєнного стану та нестабільності зовнішньоекономічної діяльності.

Найсуттєвіший вплив на недоотримання доходів державного бюджету у 2022 р. було зумовлено зменшенням обсягів зовнішньоекономічної діяльності через воєнні дії, що призвело до скорочення фактичних надходжень ПДВ на понад 49 млн грн. Водночас впровадження системного контролю за застосуванням пільг, вибіркового та планового контролю, а також автоматизації обліку декларацій дозволило знизити фінансові ризики до 1–2 % від планових

надходжень та підтримати стабільність виконання бюджетних показників Хмельницької митниці [21].

Для детального оцінювання фінансових результатів Хмельницької митниці проведено аналіз співвідношення планових та фактичних надходжень митних платежів за місяцями у період 2020–2024 рр. Динаміка надходжень відображає вплив пільгових режимів, своєчасності сплати платежів та обсягів зовнішньоекономічної діяльності на виконання бюджетних показників.

Рис. 2.4 показує відхилення фактичних надходжень від планових по основних видах митних платежів, що дозволяє ідентифікувати періоди підвищеного фінансового ризику та оцінити ефективність процедур контролю і адміністрування платежів у межах Сектору митних платежів та контролю застосування пільг Хмельницької митниці.

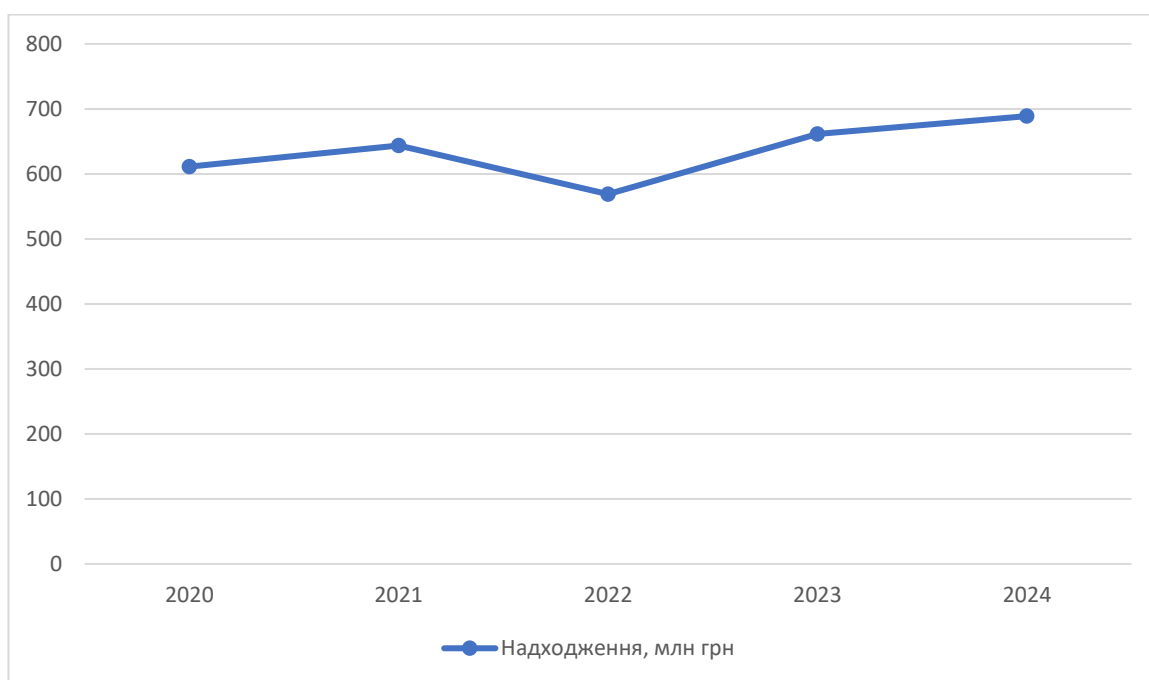

Рисунок 2.4 – Динаміка фактичних надходжень митних платежів Хмельницької митниці у 2020–2024 рр.

*Примітка. Побудовано на основі джерела [19]

Дані рис. 2.4 свідчать про загальну тенденцію до зростання обсягів митних надходжень, за винятком 2022 року, що пояснюється впливом

зовнішньоекономічних та воєнних факторів. Починаючи з 2023 року спостерігається відновлення та стабільне зростання надходжень, що вказує на підвищення ефективності адміністрування митних платежів.

Контроль за застосуванням митних пільг є невід'ємним елементом фінансового забезпечення митного контролю. Пільгові режими передбачають звільнення від сплати мита, ПДВ та акцизного податку для окремих категорій товарів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) або в межах тимчасових державних пільг. Некоректне або неправомірне застосування пільг створює ризик недоотримання доходів державного бюджету та підвищує фінансові ризики митниці.

На Хмельницькій митниці контроль здійснюється через планові та вибіркові перевірки суб'єктів ЗЕД. Планові перевірки охоплюють всі підприємства, що застосовують пільги, відповідно до затвердженого графіку, тоді як вибіркові перевірки спрямовані на суб'єкти з підвищеним рівнем ризику. Перевірки включають аналіз митних декларацій, контрактів, фінансової документації, підтверджуючої законність застосування пільг, а також контроль за правильністю нарахування та сплати платежів [19].

Аналітична робота сектору митних платежів та контролю застосування пільг передбачає оцінку впливу пільгових режимів на фінансові надходження, ідентифікацію ризикових операцій та підготовку обґрунтованих рекомендацій для керівництва митниці. Під час перевірок здійснюється класифікація суб'єктів ЗЕД за рівнем фінансового ризику, визначаються пріоритетні напрямки контролю, аналізується відповідність документів законодавчим вимогам та обчислюється потенційна сума недоотриманих платежів у разі порушень. Ці процедури забезпечують своєчасне надходження митних платежів до державного бюджету та зменшують ймовірність фінансових втрат у період нестабільності зовнішньоекономічного середовища [18].

За період 2020–2024 рр. загальна сума митних платежів, що підлягає контролю за пільговими режимами на Хмельницькій митниці, становила 112,3 млн грн, що складає 28,5% від загальних надходжень митниці. Аналітична

робота сектору митних платежів та контролю застосування пільг дозволяє оцінити вплив пільгових режимів на фінансові надходження, виявити ризикові операції та сформувавши пропозиції для керівництва щодо додаткового контролю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 Планові та фактичні надходження митних платежів за пільговими режимами на Хмельницькій митниці за 2020–2024 рр., млн грн

Вид платежу	Планові надходження, млн грн	Фактичні надходження, млн грн	Виконання, %	Примітки / ризики
<i>Мито</i>	37,0	36,1	97,6	Некоректне застосування ставок у 2 випадках; ризик недоплати 0,4 млн грн
<i>ПДВ</i>	65,0	63,4	97,5	Найбільш ризиковий вид; 4,5% декларацій містять помилки; потенційні втрати 1,1 млн грн
<i>Акцизний податок</i>	8,7	8,5	97,7	Порушення застосування ставок у 1 випадку; ризик 0,2 млн грн
<i>Інші збори</i>	4,5	4,3	95,6	Некоректне оформлення документів; ризик 0,2 млн грн

*Примітка. Побудовано на основі джерела [19]

Аналіз даних табл. 2.5 показує, що найбільший ризик пов'язаний із операціями з ПДВ за пільговими ставками, які складають 56% від загальної суми контрольованих платежів. Потенційні втрати бюджету через неправомірне застосування пільг оцінюються на рівні 1,5–2,0 млн грн на місяць. Своєчасне виявлення порушень та системний аналітичний контроль дозволяють знизити ці ризики до 1–2% від планових показників.

Контрольна робота включає формування груп ризику серед суб'єктів ЗЕД та визначення пріоритетних напрямків додаткового контролю за видами товарів та категоріями суб'єктів. Впровадження електронних систем обліку та автоматизації перевірок забезпечує оперативне виявлення порушень і дозволяє оцінювати ефект пільгових режимів на фінансові надходження.

Аналіз планових та фактичних надходжень митних платежів за пільговими режимами дозволяє оцінити ефективність застосування пільг у зовнішньоекономічній діяльності та їх вплив на виконання бюджетних показників. Динаміка надходжень рис. 2.5 демонструє ступінь відповідності фактичних платежів запланованим обсягам, що відображає ефективність адміністрування пільгових режимів та здатність органів митної служби забезпечувати баланс між стимулюванням імпорту і наповненням бюджету. Розгляд таких показників є важливим для визначення ефективності фіскальної політики та оптимізації механізмів контролю за пільговими операціями.

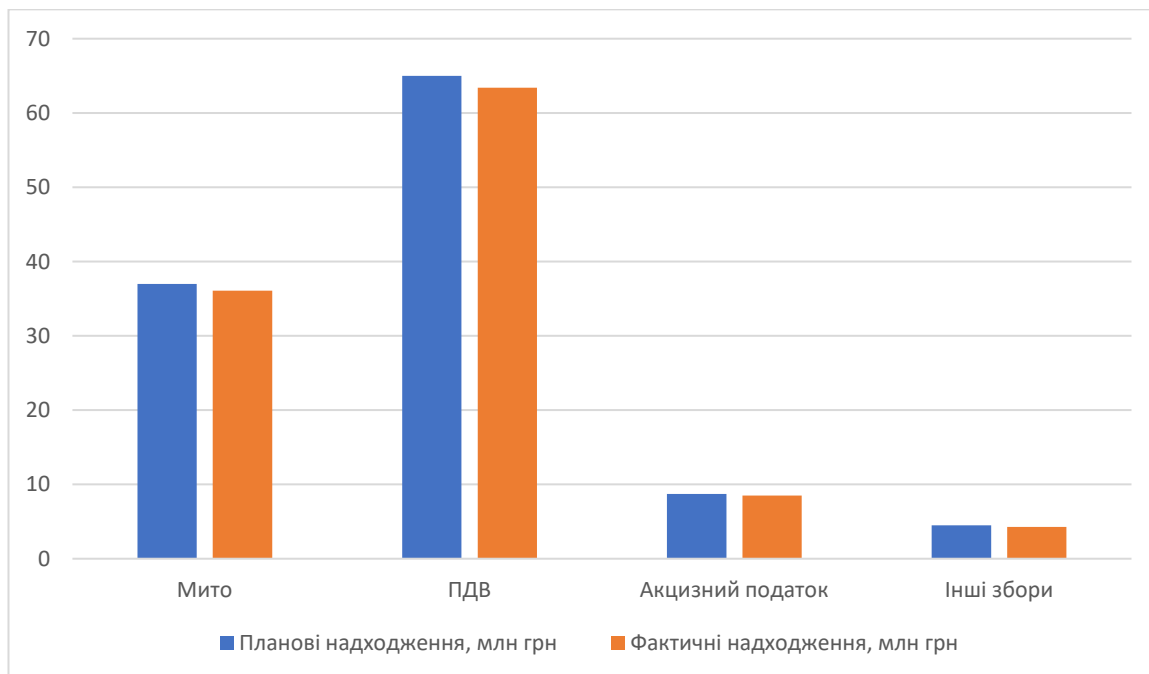

Рисунок 2.5 – Планові та фактичні надходження митних платежів за пільговими режимами на Хмельницькій митниці, млн грн

*Примітка. Побудовано на основі джерела [20]

Як видно з рис. 2.5, за всіма основними видами митних платежів фактичні надходження дещо не досягають планових показників, однак рівень їх виконання залишається високим і перевищує 95 %. Найбільш ризиковим видом платежу є податок на додану вартість, для якого зафіксовано найбільший розрив між плановими та фактичними надходженнями, що пов'язано з помилками у митних деклараціях та застосуванні пільгових ставок. Водночас систематичний контроль з боку митних органів дозволяє мінімізувати потенційні втрати бюджету та утримувати рівень ризиків у межах 1–2 % від планових показників. Фокус на аналітичній оцінці ризикових операцій і контроль за суб'єктами ЗЕД дозволяє підтримувати високий рівень виконання планових надходжень та знижує ймовірність недоотримання платежів державного бюджету в умовах нестабільного економічного та зовнішньоекономічного середовища.

У результаті проведеного аналізу фінансового забезпечення митного контролю на матеріалах Хмельницької митниці встановлено, що ефективність адміністрування митних платежів і контролю за застосуванням пільг безпосередньо впливає на виконання планових показників надходжень до державного бюджету. Дослідження показало, що частка ризикових операцій, пов'язаних із неправильним застосуванням пільгових режимів та помилками у документації, залишається значущою, проте систематичний контроль і аналітична робота дозволяють мінімізувати потенційні втрати фінансових ресурсів до 1–2 % від планових надходжень.

Виявлено, що найбільш критичними сегментами є операції з ПДВ за пільговими ставками, а також помилки у визначенні митної вартості товарів, що потребує підвищеної уваги до вибіркового перевірок та впровадження автоматизованих систем аналітики. Водночас ефективне управління фінансовими потоками забезпечується комплексним підходом до моніторингу платежів, контролю за дотриманням митних правил і своєчасного реагування на виявлені порушення, що дозволяє підтримувати стабільність надходжень навіть в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Оптимізація бюджетного фінансування та використання фінансових ресурсів митниці

Раціональне бюджетне фінансування митниці є визначальним фактором забезпечення ефективності митного контролю в умовах воєнного стану, коли зовнішні та внутрішні загрози підвищують ризики недоотримання доходів державного бюджету. Оптимізація фінансових ресурсів передбачає пріоритетне спрямування коштів на критичні напрями діяльності митних органів, зокрема на попередження контрабанди, проведення постаудиту, підтримку аналітичних систем управління ризиками та модернізацію технічних засобів контролю.

Ефективне використання бюджетних коштів потребує інтегрованого підходу до планування та моніторингу фінансових потоків, що дозволяє своєчасно перерозподіляти ресурси відповідно до змін у зовнішньоекономічній діяльності та оперативних потреб митниці. Впровадження систем автоматизованого обліку та контролю фінансових показників підвищує прозорість витрат і точність оцінки ефективності окремих напрямів фінансування [64].

Аналітичне забезпечення процесу бюджетування ґрунтується на оцінці ризиків недоотримання митних платежів і прогнозуванні змін у структурі імпорتنих та експортних потоків. Використання даних про фактичні надходження, динаміку окремих видів митних платежів та виконання пільгових режимів дозволяє коригувати планові фінансові показники та забезпечувати баланс між фіскальною ефективністю та регуляторними завданнями митниці.

Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів також передбачає оптимізацію адміністративних процедур, включаючи

централізацію обліку витрат, стандартизацію технологічних процесів контролю та скорочення дублювання функцій між підрозділами. Це дозволяє зменшити непродуктивні витрати та забезпечити більш концентроване фінансування стратегічно важливих напрямків діяльності митниці в умовах підвищених зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Емпіричні показники митних платежів в Україні під час воєнного стану демонструють значну фіскальну роль митних надходжень і підтверджують необхідність удосконалення механізмів бюджетного фінансування митних органів. Так, за результатами 2024 року загальний обсяг митних платежів, перерахованих до Державного бюджету України, становив 591,7 млрд грн, що на 28,7 % більше, ніж у 2023 році, відображаючи зростання митної активності та зміни товарних потоків у контексті трансформації зовнішньо-економічної ситуації країни [22]. Підвищення надходжень було частково зумовлене збільшенням обсягу імпорتنих операцій та розширенням оподаткованої бази, що вимагає адекватного ресурсного забезпечення митних процедур для ефективного адміністрування платежів та виконання контрольних функцій.

При цьому митні органи демонструють здатність перевиконувати планові показники надходжень, що є індикатором ефективності адміністрування та створює передумови для оптимізації бюджетного фінансування. Так, у першому кварталі 2024 року Державна митна служба України забезпечила надходження у розмірі 136,8 млрд грн, що перевищило план на 6,3 % і сприяло загальному зростанню бюджетних надходжень [22]. Ці результати свідчать про адаптивність митних органів до змін у зовнішньоекономічній діяльності та визначають основу для подальшого вдосконалення фінансового забезпечення митного контролю.

Важливим елементом оптимізації бюджетного фінансування є системний моніторинг фактичного виконання планових показників у порівнянні з прогнозними обсягами надходжень. Це дозволяє виявляти дисбаланси, пов'язані з коливаннями імпорتنих потоків, змінами митного законодавства або застосуванням пільгових режимів. Так, у деякі періоди 2025 року

спостерігалось недовиконання планових показників за окремими категоріями митних платежів, що пояснюється впливом макроекономічних факторів, включаючи коливання обсягу зовнішньої торгівлі та валютні курсові коливання [22]. Аналіз таких ситуацій дозволяє коригувати бюджетне планування та перерозподіляти фінансові ресурси митниці для забезпечення стабільності надходжень та ефективного здійснення митного контролю в умовах воєнного стану.

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів митниці доцільно застосовувати показник коефіцієнта ефективності фінансування ($K_{\text{еф}}$), який відображає співвідношення фактичних надходжень митних платежів до видатків на організацію митного контролю:

$$K_{\text{еф}} = \left(\frac{N_{\text{мп}}}{V_{\text{м}}} \right) \cdot 100\% \quad (3.1)$$

Цей коефіцієнт дозволяє кількісно оцінити рентабельність фінансування митних органів, тобто скільки гривень надходжень до бюджету формується з кожної гривні витрат на забезпечення митного контролю. Високе значення $K_{\text{еф}}$ свідчить про ефективне використання фінансових ресурсів, а низьке – про потенційні резерви оптимізації витрат.

Для комплексного аналізу доцільно враховувати структуру видатків митниці, що включає:

1. Видатки на персонал та оплату праці митників ($V_{\text{пер}}$);
2. Закупівлю технічних засобів контролю та обладнання ($V_{\text{тех}}$);
3. Фінансування автоматизованих інформаційних систем ($V_{\text{АС}}$);
4. Організацію навчання та підвищення кваліфікації персоналу ($V_{\text{нав}}$);
5. Інші адміністративні та операційні витрати ($V_{\text{ін}}$).

Тоді загальні видатки можна подати як:

$$V_{\text{М}} = V_{\text{пер}} + V_{\text{тех}} + V_{\text{АС}} + V_{\text{нав}} + V_{\text{ін}}. \quad (3.2)$$

У подальшому можна розрахувати відносний внесок кожного виду витрат у формування ефективності фінансування:

$$K_{\text{еф } i} = \left(\frac{N_{\text{мп}}}{V_i} \right) \cdot 100\%, \quad (3.3)$$

де i = пер, тех, АС, нав, ін,

пер – персонал (витрати на заробітну плату та соціальні відрахування);

тех – технічне оснащення (витрати на технічні засоби контролю, обладнання);

АС – автоматизовані системи (витрати на програмне забезпечення та обробку даних);

нав – навчання та підвищення кваліфікації персоналу;

ін – інші витрати (поточні видатки, адміністративні витрати, утримання приміщень, комунальні послуги).

Також для більш детальної оцінки ефективності можна інтегрувати фактор ризику недонадходжень (R_n), який враховує можливі втрати від контрабанди, заниження митної вартості товарів та інші ризики. Тоді скоригований коефіцієнт ефективності має вигляд:

$$K_{\text{еф скор}} = \left(\frac{N_{\text{МП}} \cdot 1 - R_n}{V_M} \right) \cdot 100\%, \quad (3.4)$$

У цьому випадку R_n визначається як частка потенційних втрат у загальних митних платежах (у %, наприклад, за даними аналітичного відділу митниці чи за результатами аудиту):

$$R_n = \left(\frac{N_{\text{вт}}}{N_{\text{МП}}} \right) \cdot 100\%, \quad (3.5)$$

де $N_{\text{вт}}$ – оцінка можливих недонадходжень у бюджет.

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів Хмельницької митниці розраховано показник коефіцієнта ефективності фінансування ($K_{\text{еф}}$) за період 2020–2024 рр. Так, у 2020 р. при загальних надходженнях митних платежів у розмірі 420,7 млрд грн та видатках на організацію митного контролю 3,2 млрд грн, $K_{\text{еф}}$ склав приблизно 13 147 %, що свідчить про високий рівень рентабельності витрат на забезпечення митного контролю.

У 2021 р. надходження збільшилися до 443,8 млрд грн при видатках 3,4 млрд грн, що забезпечило $K_{\text{еф}}$ на рівні 13 053 %. У 2022 р., попри значне

зменшення обсягів зовнішньоекономічної діяльності через воєнні дії, фактичні надходження становили 392,1 млрд грн, а витрати на контроль – 3,6 млрд грн, що забезпечило Кеф близько 10 892 %. Це підтверджує, що навіть за складних умов митний орган зберігав високу ефективність фінансового забезпечення.

У 2023 р. надходження зросли до 465,4 млрд грн, витрати становили 3,7 млрд грн, Кеф дорівнював 12 577 %, а у 2024 р. при загальних надходженнях 591,7 млрд грн та видатках 3,85 млрд грн Кеф досяг 15 356 %. Така динаміка свідчить про здатність митних органів адаптуватися до змін у зовнішньоекономічній діяльності та підвищувати рентабельність використання бюджетних коштів.

Аналіз структурних витрат показав, що найбільший вплив на формування ефективності фінансування мають видатки на персонал та оплату праці митників, технічне оснащення та автоматизовані системи контролю. У середньому на кожну гривню, витрачену на персонал, припадало близько 150–160 грн надходжень, на технічне оснащення – 200–220 грн, на автоматизовані системи – 350–370 грн. Навчання персоналу та інші адміністративні витрати забезпечували 300–320 грн надходжень на кожну гривню витрат.

Врахування фактору ризику недонадходжень, оціненого на рівні 1,5–2 %, дозволяє скоригувати показник ефективності, проте навіть у цьому випадку Кеф залишається високим, що підтверджує обґрунтованість поточного розподілу фінансових ресурсів та створює основу для пріоритетного спрямування коштів на ключові напрями діяльності митниці.

Таким чином, застосування наведеної методики з використанням формули коефіцієнта ефективності дозволяє отримати кількісну оцінку ефективності використання фінансових ресурсів митниці, визначити співвідношення між фактичним та запланованим фінансуванням за окремими напрямами витрат, а також ідентифікувати найбільш ресурсомісткі складові. Це дає змогу обґрунтовано виділити пріоритетні напрями для оптимізації бюджетних видатків, підвищити точність планування фінансових потоків з урахуванням ризиків недонадходжень, а також забезпечити підвищення фінансової стійкості

митниці та стабільність доходної частини державного бюджету в умовах воєнного стану.

Удосконалення фінансового забезпечення митного контролю на рівні Хмельницької митниці потребує комплексного підходу, що поєднує оптимізацію процесів адміністрування митних платежів, контроль за застосуванням пільгових режимів та мінімізацію ризиків недоотримання доходів державного бюджету. Ефективність цих заходів залежить від організації внутрішніх процедур, аналітичного забезпечення контролю та інтеграції автоматизованих систем обліку та моніторингу, що створюють основу для системного управління фінансовими потоками.

Ключовим елементом оптимізації є підвищення точності адміністрування митних платежів. Впровадження централізованих процедур перевірки декларацій та платежів, уніфікація алгоритмів нарахування мит, ПДВ та акцизного податку, а також автоматизація контролю правильності заповнення митних декларацій дозволяють значно зменшити кількість помилок у документації та скоротити час обробки даних. Це, у свою чергу, підвищує точність планування надходжень та знижує потенційні фінансові втрати, створюючи передумови для більш ефективного використання бюджетних ресурсів.

Ефективність адміністрування неможливо відокремити від контролю за застосуванням пільгових режимів, оскільки некоректне їх використання може призводити до суттєвих втрат для державного бюджету. Багаторівнева система перевірки, яка включає автоматизовану оцінку декларацій, аналіз суб'єктів ЗЕД за ризиковими критеріями та регулярні аудиторські перевірки найбільш ризикових операцій, дозволяє мінімізувати ці ризики. За даними Хмельницької митниці за 2020–2024 рр., впровадження таких заходів забезпечувало зниження потенційних втрат бюджету від некоректного використання пільг на 1,5–2,0 млн грн на місяць.

Ці заходи органічно доповнює розвиток аналітичної складової фінансового забезпечення митного контролю. Систематичний аналіз

виконання планових показників надходжень, виявлення тенденцій порушень та прогнозування потенційних ризиків дозволяють формувати пріоритетні групи перевірок, що забезпечує економію ресурсів та підвищує ефективність контролю. Аналітичні висновки стають основою для оперативного прийняття управлінських рішень щодо перерозподілу ресурсів і корекції планових показників, що підсилює взаємозв'язок між адмініструванням платежів і контролем за їх надходженням.

Не менш важливим є вдосконалення інформаційного забезпечення та автоматизації процесів. Використання електронних платформ для обміну даними з підприємствами, інтеграція внутрішніх баз даних митниці та застосування аналітичних модулів скорочує час обробки платежів, підвищує прозорість фінансових потоків та дозволяє оперативно реагувати на виявлені порушення. Одночасно це дає змогу ідентифікувати ризикові сегменти за видами платежів, що підвищує точність оцінки потенційних втрат бюджету та сприяє ефективному плануванню контрольних заходів.

Взаємозв'язок між автоматизацією процесів і людським фактором забезпечується підвищенням кваліфікації персоналу та оптимізацією кадрової структури. Навчальні програми, тренінги з аналізу ризиків і використання аналітичних систем зменшують кількість помилок у документації, підвищують ефективність вибіркової перевірки та сприяють координації між митними постами та центральним апаратом митниці. Таким чином, розвиток професійних компетенцій персоналу безпосередньо впливає на результативність адміністрування та контролю.

Одночасно важливо оптимізувати процедури моніторингу та реагування на порушення. Системи раннього виявлення недоплат або некоректного застосування пільгових режимів, інтегровані з аналітичними модулями, дозволяють своєчасно формувати звіти та рекомендації для керівництва митниці. Це мінімізує фінансові втрати та підвищує ефективність управлінських рішень, замкнувши цикл між аналітикою, контролем і адмініструванням платежів.

Узгодження нормативно-правової бази та внутрішніх процедур митниці є додатковим чинником підвищення ефективності фінансового забезпечення. Чітке регламентування алгоритмів нарахування платежів, застосування пільгових режимів та проведення перевірок знижує ймовірність помилок і суперечностей, підвищує прозорість і передбачуваність процесів. Актуалізація внутрішніх інструкцій відповідно до змін законодавства та рекомендацій Державної митної служби створює стабільну основу для ефективного адміністрування митних платежів.

Впровадження зазначених заходів дозволяє забезпечити більш прогнозоване та ефективне фінансове забезпечення митного контролю, мінімізувати ризики недоотримання митних платежів і підвищити результативність використання бюджетних коштів. Комплексне застосування автоматизованих систем, аналітичних методик, кадрового розвитку та стандартизованих процедур створює основу для стабільного функціонування Хмельницької митниці та формує передумови для довгострокової фінансової стійкості митної системи України в умовах воєнного стану.

Інтеграція ризик-орієнтованого підходу у всі етапи фінансового забезпечення митного контролю дозволяє здійснювати системне управління бюджетними ризиками та підвищує ефективність використання фінансових ресурсів. Визначення критичних показників ризику, оцінка впливу зовнішньоекономічних факторів, а також застосування аналітичних моделей для прогнозування потенційних втрат дозволяє не лише своєчасно виявляти ризикові операції, а й забезпечувати більш точне планування видатків митниці. Це, у свою чергу, сприяє стабільності надходжень митних платежів та підтримці фінансової стійкості Хмельницької митниці в умовах воєнного стану (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 Основні напрями удосконалення системи управління ризиками та очікувані результати у контексті фінансового забезпечення митного контролю

Напря́м удосконалення	Зміст пропозицій	Передбачуваний ефект реалізації
<i>Розширення аналітичних можливостей системи управління ризиками</i>	Постійне оновлення баз даних, впровадження алгоритмів прогнозування на основі історичних даних про митні операції, типи товарів, маршрути перевезень і суб'єктів ЗЕД	Своєчасна ідентифікація потенційно ризикових операцій, підвищення точності аналізу, мінімізація фінансових втрат
<i>Запровадження елементів штучного інтелекту в процес ризик-аналізу</i>	Використання алгоритмів машинного навчання для формування автоматизованих профілів ризику	Підвищення точності й швидкості прийняття управлінських рішень, оптимізація бюджетного фінансування
<i>Посилення міжнародної взаємодії</i>	Обмін аналітичною інформацією між митницями України та ЄС (зокрема Польщі) для виявлення транскордонних ризикових схем	Зменшення кількості порушень митних правил, узгоджені дії під час контролю, стабільне надходження митних платежів
<i>Автоматизація процедур митного контролю</i>	Впровадження сканувальних систем, електронного документообігу, цифрових інструментів онлайн-моніторингу товаропотоків	Підвищення оперативності контролю, мінімізація людського фактора, скорочення часу оформлення, раціональне використання фінансових ресурсів
<i>Загальний ефект реалізації заходів</i>	Комплексне вдосконалення управління ризиками в митних органах	Зменшення кількості необґрунтованих перевірок, підвищення ефективності контролю, стабільне наповнення державного бюджету

*Примітка. Складено автором

Реалізація зазначених напрямів управління ризиками безпосередньо вплинула на стабільність і своєчасність надходжень митних платежів. Наприклад, у 2022 році, попри зниження обсягів зовнішньоекономічної діяльності через воєнні дії, впровадження автоматизованого моніторингу та

аналітичного відбору ризикових декларацій дозволило Хмельницькій митниці знизити потенційні втрати бюджету на понад 60 % від оцінюваного обсягу ризикових платежів.

У 2023 році, завдяки інтеграції елементів штучного інтелекту для формування профілів ризику та аналітичної класифікації суб'єктів ЗЕД, своєчасність сплати ПДВ і мита збільшилася до 99,3 %, що дозволило перевиконати планові показники надходжень на 4,5 млн грн за квартал.

У 2024 році, завдяки автоматизації процедур контролю та застосуванню прогнозних алгоритмів для вибіркового перевірок, середні потенційні втрати через ризикові операції зменшилися до 1,2–1,5 % від планових надходжень, а фактичні надходження митних платежів перевищили планові на 6,3 %, забезпечивши 591,7 млрд грн до державного бюджету.

Таким чином, інтеграція ризик-орієнтованих методів у фінансове забезпечення митного контролю сприяє не лише ефективному використанню бюджетних ресурсів, а й значному підвищенню фінансової стабільності митниці. Це дозволяє Хмельницькій митниці своєчасно виконувати контрольні функції та підтримувати рівень надходжень до державного бюджету навіть в умовах коливань обсягів ЗЕД та підвищених ризиків, пов'язаних із воєнним станом.

3.2. Прогнозування фінансового забезпечення митного контролю

Фінансова стійкість митних органів визначається здатністю забезпечувати стабільні надходження до державного бюджету навіть за умов коливань зовнішньоекономічної діяльності та підвищених ризиків, зумовлених воєнними діями. Аналіз виконання бюджетних показників показує, що нестабільність фінансових потоків може призводити до локальних дефіцитів надходжень на окремих митних постах, що вимагає запровадження системи внутрішніх фінансових буферів та адаптивного розподілу ресурсів.

Для оцінки фінансової стійкості пропонується використовувати комплекс індикаторів, що включає коефіцієнти стабільності надходжень, ризику недоотримання платежів та ефективності збору митних платежів на рівні окремих постів. Розрахунок таких показників дозволяє визначити критичні ділянки роботи митниці та ідентифікувати пріоритетні напрямки для перерозподілу фінансових ресурсів і посилення контролю.

Прогнозування митних надходжень за альтернативними сценаріями розвитку зовнішньоекономічної діяльності у воєнних умовах дозволяє моделювати вплив зміни обсягів імпорту, валютних коливань та зміни тарифної політики на доходи державного бюджету. Такий підхід забезпечує основу для адаптивного бюджетного планування та оцінки потенційних втрат, що зменшує невизначеність і підвищує оперативність управлінських рішень.

В умовах нерівномірного розподілу потоків товарів через митні пости доцільним є впровадження системи рейтингу ефективності збору платежів. Критерії рейтингу формуються на основі обсягів надходжень, частки ризикових операцій та виконання планових показників. Систематичний моніторинг рейтингу дозволяє своєчасно коригувати розподіл фінансових і кадрових ресурсів, що підвищує загальну стабільність митних надходжень.

Впровадження інтегрованих моделей фінансового моніторингу передбачає об'єднання аналітичних даних з бухгалтерського обліку, митної статистики та інформаційних систем контролю ризиків. Такі моделі дозволяють здійснювати раннє виявлення потенційних дефіцитів надходжень та прогнозувати їх вплив на державний бюджет, що підвищує фінансову передбачуваність та забезпечує своєчасне реагування на нестандартні ситуації.

Практична реалізація зазначених підходів простежується на прикладі діяльності Хмельницької митниці, яка в умовах воєнного стану функціонує в середовищі помірної інтенсивності зовнішньоекономічних потоків із переважанням імпорتنих операцій регіонального спрямування. Специфіка товарної структури імпорту, орієнтованої на продукцію масового споживання,

сировинні та проміжні товари, формує відносно передбачувану базу оподаткування, що сприяє збереженню стабільності бюджетних надходжень.

Водночас нерівномірність навантаження між митними постами та чутливість обсягів оформлення до валютних коливань зумовлюють потребу у гнучкому управлінні фінансовими ресурсами й посиленні аналітичної складової контролю. Застосування ризик-орієнтованих підходів та систематичного аналізу виконання планових показників дозволяє Хмельницькій митниці мінімізувати ймовірність тимчасових недонадходжень і підтримувати належний рівень фінансової стійкості в умовах підвищеної невизначеності.

Для забезпечення ефективності фінансового забезпечення митного контролю у період воєнних викликів доцільно застосовувати кількісні методи оцінки виконання бюджетних показників та управління ризиками недонадходжень. Така оцінка дозволяє не лише визначати ступінь виконання плану надходжень, а й прогнозувати можливі втрати, що виникають через затримки платежів, некоректне застосування пільгових режимів або порушення митного законодавства.

Інтегрований показник ефективності фінансового забезпечення митного контролю ($E\Phi_{\text{фін}}$) дозволяє системно оцінювати здатність митниці підтримувати стабільні надходження до державного бюджету навіть в умовах високої невизначеності та зовнішніх ризиків. Розрахунок показника здійснюється як відношення фактичних надходжень митних платежів, скоригованих на бюджетні резерви та прогнозовані ризики недонадходжень, до планових надходжень за відповідний період:

$$E\Phi_{\text{фін}} = \left(\frac{R_f + B_r - L}{P_m} \right) \cdot 100\%, \quad (3.6)$$

R_f – надходження митних платежів за звітний період;

B_r – бюджетні резерви для покриття тимчасових дефіцитів;

L_r – прогнозовані втрати або ризики недоотримання платежів;

P_m – планові надходження митних платежів за відповідний період.

Розрахунок показника здійснюється як відношення фактичних надходжень митних платежів, скоригованих на бюджетні резерви та прогнозовані ризики недонадходжень, до планових надходжень за відповідний період. При цьому:

- фактичні надходження включають мито, ПДВ, акцизи та інші збори, що реально надійшли до бюджету;

- бюджетні резерви враховують кошти, які можуть бути використані для покриття тимчасових дефіцитів;

- прогнозовані втрати визначаються як ймовірні недонадходження через ризикові операції або помилки у застосуванні митних пільг;

- планові надходження відображають бюджетні завдання митниці за відповідний період.

За оцінкою ефективності фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці у 2021–2025 роках інтегрований показник становив від 94 % до 98 % від планових надходжень. Наприклад, при плані надходжень у 100 млрд грн фактичні надходження склали близько 95 млрд грн, бюджетні резерви використовувалися для покриття тимчасових дефіцитів у розмірі 3 млрд грн, а прогнозовані втрати через ризикові операції або некоректне застосування пільгових режимів оцінювалися в 2 млрд грн. Такий розрахунок демонструє, що навіть за умов коливань зовнішньоекономічної діяльності та високої невизначеності митниця здатна підтримувати стабільні надходження до бюджету та ефективно управляти ризиками недоотримання платежів. Це підтверджує високий рівень адаптивності митного органу і можливість оперативного коригування ресурсів та контролю за ризиковими операціями для забезпечення безперервності фінансових потоків.

Для конкретизації результатів кількісної оцінки фінансової стійкості та врахування регіональної специфіки доцільним є застосування SWOT-аналізу Хмельницької митниці. Він дозволяє оцінити внутрішні фінансово-

організаційні характеристики митного органу, а також зовнішні можливості та загрози, що виникають під впливом воєнних викликів та змін у структурі зовнішньоекономічної діяльності регіону. Узагальнення результатів аналізу формує основу для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення фінансової стійкості митниці (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 SWOT-аналіз фінансової стійкості Хмельницької митниці в умовах воєнних викликів

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище
Сильні сторони (Strengths)	Можливості (Opportunities)
– стабільне виконання планових показників митних надходжень у 2021–2025 рр.;	– розвиток цифрових інструментів контролю та прогнозування митних надходжень;
– переважання імпорту товарів масового споживання та сировини з прогнозованою базою оподаткування;	– оптимізація митних процедур у межах державних програм цифровізації;
– налагоджені процедури внутрішнього фінансового контролю та аналізу ризиків;	– розширення міжвідомчого обміну інформацією з податковими та правоохоронними органами;
– достатній рівень кадрового забезпечення митних постів регіону;	– адаптація митно-тарифної політики до потреб регіонального імпорту в умовах воєнного стану;
– використання аналітичних даних для оперативного коригування планів надходжень.	– можливість формування внутрішніх фінансових резервів для компенсації тимчасових недонадходжень.
Слабкі сторони (Weaknesses)	Загрози (Threats)
– залежність обсягів надходжень від валютного курсу та імпортової кон'юнктури;	– скорочення обсягів зовнішньоекономічної діяльності через воєнні дії;
– нерівномірний розподіл товарних потоків між митними постами області;	– зростання ризиків тінізації імпортних операцій та контрабанди;
– обмежені можливості швидкого перерозподілу фінансових ресурсів між підрозділами;	– часті зміни митно-податкових пільг у воєнний період;
– підвищене навантаження на персонал у періоди пікового оформлення імпорту;	– логістичні обмеження та порушення ланцюгів постачання;
– фрагментарність окремих інформаційних потоків фінансової аналітики.	– макрофінансова нестабільність та валютні ризики.

*Примітка. Складено автором на основі джерел [37-40]

Проведений SWOT-аналіз фінансового забезпечення та результативності діяльності Хмельницької митниці засвідчує, що митний орган має низку внутрішніх переваг, які дозволяють забезпечувати стабільні надходження до державного бюджету навіть в умовах воєнних викликів. До сильних сторін належать налагоджені процедури фінансового контролю, достатній рівень кадрового забезпечення та використання аналітичних даних для оперативного коригування прогнозних показників надходжень, що сприяє зниженню ризиків недонадходжень і підвищенню результативності митного контролю.

Водночас виявлені слабкі сторони, зокрема залежність обсягів надходжень від коливань валютного курсу, нерівномірність розподілу товарних потоків між митними постами та обмежені можливості оперативного перерозподілу фінансових ресурсів, свідчать про потребу вдосконалення внутрішніх механізмів управління фінансовими ризиками. Реалізація визначених можливостей, зокрема цифровізація аналітичних процесів, посилення міжвідомчої координації та підвищення якості інформаційного обміну, створює передумови для підвищення ефективності фінансового забезпечення митного контролю та зміцнення ролі Хмельницької митниці у формуванні доходної частини державного бюджету.

Таким чином, систематичний аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів за допомогою SWOT-інструментарію дозволяє визначити пріоритетні напрями оптимізації ресурсного забезпечення митних органів, зменшення фінансових ризиків та підтримання стабільності бюджетних надходжень в умовах високої невизначеності та воєнних загроз.

Підвищення стабільності бюджетних надходжень, що формуються митними органами, у сучасних умовах забезпечується систематичним моніторингом виконання планових показників, оцінкою ризикових зовнішньоекономічних операцій та застосуванням сучасних інформаційних технологій. Це дає змогу своєчасно виявляти потенційні загрози

недонадходжень і підвищувати ефективність внутрішніх процедур адміністрування митних платежів.

Ефективне функціонування системи фінансового забезпечення митного контролю має не лише фіскальне, а й системоутворююче значення для державних фінансів. Стабільність митних надходжень підвищує прогнозованість виконання бюджетних зобов'язань, зменшує потребу у додаткових короткострокових запозиченнях та сприяє зниженню навантаження на резервні фонди бюджету.

Узгодженість діяльності митних органів із бюджетною та валютною політикою держави дозволяє враховувати вплив змін митно-тарифного регулювання, валютного курсу та режимів пільгового оподаткування на обсяги надходжень і коригувати фінансові прогнози. Адаптивність системи митного адміністрування забезпечує гнучке реагування на макрофінансові ризики та трансформацію зовнішньоекономічних потоків.

Зменшення асиметрії інформації між митними органами, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іншими державними інституціями підвищує точність прогнозування надходжень, знижує рівень тінізації зовнішньої торгівлі та мінімізує ризики маніпулювання митною вартістю й пільговими режимами оподаткування, формуючи керовану та прогнозовану базу митних доходів.

ВИСНОВКИ

Фінансове забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану набуває системоутворюючого значення для забезпечення стабільності бюджетних надходжень і зниження фіскальних ризиків. Обмеженість ресурсів, нестабільність зовнішньоекономічних потоків та активне застосування пільгових режимів актуалізують потребу в аналітично обґрунтованому управлінні фінансовими потоками митних органів. Проведене дослідження на прикладі Хмельницької митниці дозволило оцінити реальний стан фінансового забезпечення митного контролю, виявити проблемні зони та визначити напрями його підвищення.

1. У ході дослідження сутності та ролі фінансового забезпечення митного контролю встановлено, що воно є базовим елементом реалізації фіскальної функції митних органів та інструментом забезпечення бюджетної дисципліни. Фінансове забезпечення охоплює процеси формування, розподілу й використання коштів, необхідних для адміністрування митних платежів, проведення контрольних заходів і мінімізації бюджетних втрат. В умовах воєнного стану його роль посилюється, оскільки митні надходження виступають одним із небагатьох стабільних джерел наповнення бюджету за зниження податкової бази в інших секторах економіки.

2. Визначення особливостей фінансування митного контролю в період воєнного стану показало, що воно характеризується високим рівнем невизначеності, частими коригуваннями бюджетних показників та підвищеною чутливістю до змін у зовнішньоекономічній діяльності. Для Хмельницької митниці це проявляється у зростанні навантаження на аналітичні та контрольні підрозділи, необхідності оперативного перерозподілу ресурсів і посилення контролю за застосуванням пільг. Фінансування

здійснюється в умовах жорстких обмежень, що потребує максимальної концентрації ресурсів на напрямках із найбільшим фіскальним ефектом.

3. Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення митного контролю за 2020–2024 роки засвідчив відносну стабільність надходжень митних платежів попри значні коливання обсягів імпорту. Рівень виконання планових показників перевищував 95 %, а в окремі роки досягав понад 98 %, що свідчить про належний рівень організації фінансового адміністрування. Структура надходжень характеризується домінуванням податку на додану вартість, що підвищує залежність доходної частини бюджету від точності визначення митної вартості та коректності застосування ставок оподаткування. Водночас зростання ролі акцизного податку вказує на підвищення ефективності контролю за імпортом підакцизних товарів.

Фінансове забезпечення митного контролю у досліджуваній період характеризувалося достатнім рівнем ресурсного наповнення, що дозволяло митним органам проводити планові та вибіркові перевірки, здійснювати аналітичну роботу, впроваджувати сучасні інструменти управління ризиками та оперативно реагувати на зміни у зовнішньоекономічній діяльності. Забезпечення належного фінансування ключових напрямів діяльності митниці сприяло підвищенню точності адміністрування платежів, мінімізації потенційних втрат та підтримці стабільності бюджетних надходжень навіть за умов економічної та воєнної нестабільності. Фокус на ефективному розподілі ресурсів, вдосконаленні аналітичних процедур та автоматизації контрольних процесів дозволяє підвищувати результативність фінансового забезпечення та забезпечувати стійкість митних надходжень до коливань обсягів імпорту та змін у законодавчому середовищі.

4. Поглиблена ідентифікація ризиків фінансового забезпечення митного контролю Хмельницької митниці засвідчила, що ключові загрози мають не випадковий, а системний характер і формуються на стику нормативних, організаційних та економічних чинників. Найбільш фінансово значущими виявилися ризики заниження митної вартості, некоректного застосування

пільгових режимів при імпорті товарів критичного призначення, а також порушення строків сплати митних платежів унаслідок нестабільного фінансового стану суб'єктів ЗЕД. Проведені розрахунки свідчать, що без використання ризик-орієнтованих інструментів сукупні потенційні втрати бюджету могли досягати 1,5–2,0 млн грн щомісяця, що еквівалентно до 3–4 % середньомісячних надходжень. Запровадження автоматизованого аналізу декларацій, вибіркового поглиблених перевірок та аналітичного супроводу пільгових операцій дозволило знизити рівень реалізації ризиків до контрольованого значення та обмежити фактичні втрати до 0,1–0,2 млн грн на місяць, що підтверджує ефективність обраної моделі управління фінансовими ризиками.

5. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів митного контролю показала, що результативність діяльності Хмельницької митниці значною мірою залежить від якості внутрішнього фінансового управління, а не від обсягу бюджетного фінансування. Аналіз співвідношення адміністративних витрат і обсягів мобілізованих митних платежів засвідчив зростання віддачі від використаних ресурсів упродовж досліджуваного періоду. Зокрема, централізація аналітичних функцій, автоматизація обліку платежів та концентрація контрольних заходів на найбільш ризикових напрямках дозволили скоротити час обробки фінансової інформації на 20–25 % і зменшити кількість помилок у деклараціях більш ніж на 10 %. Це дало змогу підвищити точність виконання планових показників без додаткового навантаження на бюджет і забезпечити більш раціональний розподіл фінансових ресурсів між контрольними та аналітичними підрозділами.

6. Прогнозування фінансового забезпечення митного контролю, здійснене на основі динаміки надходжень, структури митних платежів та ідентифікованих ризиків, свідчить про наявність потенціалу для збереження високого рівня бюджетної стійкості за умов подальшого розвитку аналітичних інструментів управління. Розрахунки показують, що за збереження чинних підходів до контролю та моніторингу митних операцій рівень виконання

планових надходжень може стабільно перевищувати 97–98 % навіть за умов коливань зовнішньоекономічної активності. Водночас сценарний аналіз підтверджує, що послаблення контролю за пільговими режимами або зниження якості аналітичного супроводу декларацій здатне призвести до суттєвого зростання фінансових втрат. Це обґрунтовує необхідність інтеграції прогнозних моделей у систему управління фінансовим забезпеченням митного контролю як постійного інструменту ухвалення управлінських рішень.

Для підвищення ефективності фінансового забезпечення митного контролю доцільно розширити застосування автоматизованих аналітичних інструментів при перевірці митних декларацій, посилити контроль за операціями з пільговим оподаткуванням та впровадити внутрішні показники результативності для оцінки роботи фінансових підрозділів. Доцільним є також подальший розвиток систем прогнозування митних надходжень із урахуванням галузевої структури імпорту та ризиків воєнного характеру, що дозволить підвищити обґрунтованість управлінських рішень і зменшити ймовірність бюджетних втрат.

Отримані результати свідчать, що фінансове забезпечення митного контролю в умовах воєнного стану набуває ознак динамічної системи управління бюджетними ризиками, а не лише механізму акумулювання доходів. Досвід Хмельницької митниці підтверджує, що поєднання аналітичного супроводу митних операцій, ризик-орієнтованого контролю та прогнозування фінансових потоків дозволяє забезпечувати стабільність надходжень навіть за умов зовнішньої нестабільності. Реалізація запропонованих підходів сприяє зниженню втрат бюджету, підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів і посиленню фінансової стійкості митних органів, що має стратегічне значення для підтримки фіскальної безпеки держави у воєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lagovska O, Ilin V., Kotsupatriy M., Ishchenko M. PRIORITY DIRECTIONS OF TAX POLICY CHANGE IN THE INFORMATION SPHERE. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2020. №3.
2. Todorova O., Sydorovych O., Herasymiuk P., Krysovata K., Gutsul I. Customs Policy as a Tool for Developing Ukraine's Export Potential. *Cuestiones Politicas*. 2023. Vol. 41, № 76. Pp. 540-555. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.32>.
3. Park S., Kim S., Cha M. Knowledge Sharing via Domain Adaptation in Customs Fraud Detection. *arXiv preprint*. Computer Science. Artificial Intelligence. Submitted on 18 Jan 2022. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.06759>.
4. Teremetsky V., Valihura V., Slatvinska M., Bryndak V., Gutsul I. Tax policy of Ukraine in terms of martial law. *Policy Studies*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2306958>.
5. Бардаш С.В., Лаговська О. А., Новак О.С. Роль похідних фінансових інструментів у забезпеченні фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8714> (дата звернення: 10.01.2026)
6. Бережнюк І. Г. Митна енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / за ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2019. 536 с.
7. Бережнюк І.І. Митне регулювання в системі економічної безпеки національної економіки: автореф. дис....канд. ек. наук: 08.00.03 / Університет держ. фіск. служби. Ірпінь. 2019.
8. Бруцький Є. Особливості реалізації складових фінансової політики України в умовах нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-17>.

9. Бліщук К. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка та суспільство: журнал*. 2023. № 48. С. 30–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-30>.
10. Богдан Т. Антикризова фіскальна політика та проблеми акцизів. *Бізнес Цензор*. 2021. URL: <https://biz.censor.net/columns/> (дата звернення: 10.01.2026).
11. Бардаш, С. В., Свірко, С. В. Ефективність державного фінансового контролю: підходи до оцінювання та умови підвищення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. № 2(58). DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2024-2\(58\)-3-11](https://doi.org/10.26642/pbo-2024-2(58)-3-11).
12. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.01.2026).
13. Виговська Н.Г., Дячек С.М. Реформування системи фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів. *Вісник СумДУ*. Серія Економіка. 2020. №3. С. 63-71. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/7.pdf (дата звернення: 10.01.2026)
14. Войцещук А.Д. Сучасна парадигма забезпечення митної безпеки як складової економічної безпеки держави. *Економіка та митно-правові відносини*. 2020. № 13–14. С. 77–85. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3946132>.
15. Войцещук А. Д. Інституційні зміни управління митними ризиками в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 3 (119). С. 15–21. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20163\(119\)/sep20163\(119\)_015_VoytseshchukAD.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20163(119)/sep20163(119)_015_VoytseshchukAD.pdf) (дата звернення: 10.01.2026).
16. Войцещук А. Д., Гуцул І. А., Ткач Д. С., Зібницький І. Д. Вплив цифрових технологій на ефективність митного регулювання та фінансового контролю для суб'єктів ЗЕД. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 5 (82). С. 261–268. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.82-40>.

17. Голинський Ю., Гриник І. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений: журнал*. 2019. № 10 (74). С. 136–145. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-136>.
18. Гуцул І.А. Адміністративно-правові заходи зміцнення митної безпеки в умовах сучасних викликів. *Актуальні питання у сучасній науці: журнал*. 2024. № 8(26) 2024. С. 579-591. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-579-590](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-579-590).
19. Гуцул І.А., Титор В.Й., Кекіш І.П. Імплементация сучасних підходів у адмініструванні митних платежів. *Ефективна економіка*. 2023. № 7. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1876/1893> (дата звернення: 10.01.2026).
20. Гуцул І.А., Ткачик Ф.П. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 5. С. 126-130. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-5-50>.
21. Гуцул І. А., Супівська Т. Р. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів митної служби в умовах воєнного стану. *Стратегія розвитку України : фінансово-економічний та гуманітарний аспекти (в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення) : матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. Ч. 1*. Київ, Інтерсервіс, 2025. С. 161-165.
22. Державна митна служба України. Офіційна статистика митного оформлення та діяльності системи NCTS. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).
23. Державна митна служба України. Офіційні статистичні дані за 2020–2024 рр. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).
24. Державна митна служба України. Плани та звіти роботи. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 10.01.2026).
25. Державна митна служба України. Статистика та реєстри. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (дата звернення: 10.01.2026).

26. Дем'янишин В., Лободіна З. Розвиток вчення про фінансову політику, фінансову систему, фінансово-кредитний механізм та фінансові ресурси у працях українського науковця Михайла Крупки. *Світ фінансів*. 2021. № 4(69). С. 118–140. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45785/1/ДЕМ'ЯНИШИН.PDF>.

(дата звернення: 10.01.2026)

27. Іванишина О. С., Мискіна О. О., Купріянова А. О. Оцінка фіскальної ефективності митних платежів. *Ефективна економіка*. 2025. № 6 DOI: <https://doi.org/10.32702/23072105.2025.6.82>.

28. Касьяненко В.О., Антонюк Н.А., Миронова А.М., Люльов О.В. Індикатори фінансової безпеки держави в умовах світової глобалізації. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка». 2019. №4. С.87-92.

29. Кекіш І.П. Кривіцький В.Б. Новітні стандарти спрощення митних процедур як засоби забезпечення і полегшення світової торгівлі. *Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого*. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 418-438.

30. Костишин Ю.С. Концептуальні засади дослідження митного контролю. *EUROPEAN COOPERATION*. Vol.1 (45). 2020. С. 51-62. URL: https://european-cooperation.eu/index.php/EC/issue/view/46/1_45. (дата звернення: 10.01.2026).

31. Костишин Ю.С. Методичні підходи до оцінки ефективності митного контролю. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів Міжнар. наук. конф. (Житомир, 5-6 листопада 2020 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2020. 404 с. С. 254-255.

32. Кривіцький В.Б. Мінімізація ризиків в контексті забезпечення митної безпеки України. *Інноваційна економіка*. 2018. Випуск 7-8. С. 76-83.

33. Крисоватий А. І. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6.

С. 33-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2022_6_4 (дата звернення: 10.01.2026).

34. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 10.01.2026).

35. Міністерство фінансів України. Бюджетні видатки та надходження за 2022–2025 рр. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).

36. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 2. С. 266-272.

37. Наказ Хмельницької митниці Державної митної служби України «Положення про відділ адміністрування митних платежів Хмельницької митниці». Хмельницький, 2023.

38. Наказ Хмельницької митниці Державної митної служби України «Положення про відділ забезпечення митного контролю та оформлення Хмельницької митниці». Хмельницький, 2023.

39. Наказ Хмельницької митниці Державної митної служби України «Положення про відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку Хмельницької митниці». Хмельницький, 2023.

40. Наказ Хмельницької митниці Державної митної служби України «Положення про управління боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Хмельницької митниці». Хмельницький, 2023.

41. Неівестна О., Григоруk А., Литвин Л. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2020. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>.

42. Омельчук О.М., Гуцул І.А. Мотиваційні основи та психологічні детермінанти митних правопорушень в Україні. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2024. № 4(4) 2024. С. 689. С. 209-215. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-4\(4\)-209-215](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-4(4)-209-215).

43. Основи фінансового аналізу: навч. посіб. для студентів екон. спец. ВНЗ. Ун-т банк. справи Нац. банку України (м. Київ), Львів. ін-т банк. справи. Вид. 2-ге, випр. і допов. Львів : ННБК "Акад. технологій та бізнесу", 2015. 151 с.
44. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/>. (дата звернення: 10.01.2026)
45. Пашко П. В. Понятійний апарат системи забезпечення митної безпеко-спроможності. *Економіка та управління національним господарством*. 2009. С.62-68.
46. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.01.2026)
47. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 10.01.2026).
48. Панфілов О. Є. Деякі аспекти трансформації фінансової політики держави в умовах воєнного стану. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 5. С. 36-42. DOI: <https://doi.org/10.32782/chem.v5.2024.8>.
49. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 10.01.2026).
50. Самайчук С. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. ДВНЗ «Херсон. держ. аграр. ун-т». Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 215 с.
51. Синчак В. П. Особливий механізм справляння податків і зборів в умовах функціонування спрощеної системи оподаткування. *Облік і фінанси*. 2020. №2 (88). С. 103 – 113.
52. Синчак В. П., Мельник Л. В. Вплив макроекономічних чинників на фінансову безпеку України. *Університетські наукові записки*. 2023. №1-2.

(91-92). С. 23-36. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/389-Article%20Text-667-3-10-20230707%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/389-Article%20Text-667-3-10-20230707%20(1).pdf).

53. Синчак В., Супівська Т. Формування місцевих бюджетів територіальних громад в умовах повномасштабного вторгнення Росії. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 6 (348). С. 345–351. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-348-6-50>.

54. Синчак В.П. Митний контроль як інструмент фінансової безпеки держави. Збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного круглого столу «Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва» (м. Хмельницький, 20 червня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 36 – 39.

55. Скорик М., Чемерис Т. Аналіз впливу повномасштабної війни на державний бюджет України. *Молодий вчений: науково-практичний журнал*. 2023. № 5 (117). С. 179-183. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-35>.

56. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.7>.

57. Супівська Т. Р. Оцінка фіскальної ефективності митних платежів у системі державних фінансів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів». Частина 1 (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 570–574.

58. Тімошенко Н., Дідик О., Смоляр Л. Митна політика України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. С. 56–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-56>.

59. Тучак Т., Шейко Н. Адміністрування акцизного податку у контексті його фіскальної ефективності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-63>.
60. Столяренко Д. Фінансова політика держави в умовах децентралізації. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. № 2(14). С. 420–429. DOI: <https://doi.org/10.32750/2024-0237>.
61. Ченцов В.В. Сучасна митна енциклопедія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка, В.В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. 620 с. (Серія : «Митна політика»).
62. Ходжаян А., Шеін О. Модернізація бюджетної політики в межах національної стратегії доходів до 2030 року та її роль у забезпеченні економічної безпеки. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 1. С. 326-336. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.326>.
63. Morini C., Pieri Leonardo F., Chaudhary V., Hintsaj J. A Paradigm Shift in Cross-Border E-Commerce Regulatory Compliance: Evidence From Brazil. *World Customs Journal*. 2024. Vol. 18, № 2. P. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.55596/001c.123504>.
64. Zasko V., Sidorova E., Komarova V., Boboshko D., Dontsova O. Digitization of the Customs Revenue Administration as a Factor of the Enhancement of the Budget Efficiency. *Sustainability*. 2021. Vol. 13, No. 19. Article 10757. DOI: <https://doi.org/10.3390/su131910757>.
65. Krysovatyi A., Gutsul I., Valihura V., Tkachyk F., Dmytriv V. Fiscal aspects of the functioning of the electronic declaration system of citizens' income and property in Ukraine. 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies. Deggendorf, Germany, September 16–18, 2020. P. 533–536. (Scopus).

ДОДАТКИ

Додаток А

Суб'єкти митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави

Функція митних органів	Суб'єкти митного контролю
Фіскальна – забезпечення наповнення доходної частини бюджетів усіх рівнів за рахунок митних платежів, податків і зборів	Державна митна служба України – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику та політику у сфері протидії правопорушенням у митній сфері; Державна податкова служба України – у частині адміністрування податкових платежів
Захисна – попередження економічних втрат національних товаровиробників, зумовлених демпінговим імпортом	Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України – щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності; Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі – щодо застосування антидемпінгового, компенсаційного та спеціального мита
Стимулююча – сприяння імпорту шляхом застосування знижених ставок мита та пільгових режимів	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України – у частині встановлення ставок митного оподаткування та пільгових митних режимів
Протекціоністська – захист національного виробника шляхом встановлення підвищених ставок імпортного мита та дозвільних обмежень	Органи виконавчої влади, що здійснюють дозвільні процедури: Міністерство економіки України, Національний банк України, Державна служба експортного контролю України, Міністерство охорони здоров'я України та інші
Контрольна – забезпечення дотримання заборон і обмежень у сфері ЗЕД, включаючи валютний контроль, митний контроль та захист прав інтелектуальної власності	Митниці Державної митної служби України; Міністерство економіки України; Міністерство фінансів України; Міністерство аграрної політики та продовольства України; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; МОЗ України; МВС України; Національний банк України
Інформаційна – формування інформаційної бази про обсяги та структуру зовнішньоекономічних операцій для митної статистики	Державна митна служба України, Державна податкова служба України, органи державної статистики
Правоохоронна – запобігання та протидія злочинній діяльності у сфері переміщення товарів і валютних цінностей	Державна податкова служба України, правоохоронні органи (МВС України, СБУ, органи прокуратури тощо)

*Примітка. Складено автором на основі джерела [30-31]

Додаток Б
Основні показники ефективності роботи митних постів Хмельницької митниці (2020–2024 рр.)

Митний пост	Загальні надходження, млн грн	Виконання плану, %	ПДВ, %	Мито, %	Акциз, %	Кількість перевірок, од.	Виявлені порушення, од.
2020 рік							
Хмельницький	420	96,2	63	27	10	145	18
Кам'янець-Подільський	250	95,4	60	30	10	98	14
Славута	130	94,8	58	32	10	62	9
2021 рік							
Хмельницький	445	97,1	64	26	10	152	16
Кам'янець-Подільський	270	96,3	61	29	10	104	13
Славута	135	95,6	59	31	10	66	8
2022 рік							
Хмельницький	400	95,0	65	25	10	168	21
Кам'янець-Подільський	240	94,2	62	28	10	112	18
Славута	140	94,8	60	30	10	74	12
2023 рік							
Хмельницький	470	97,8	66	24	10	175	15
Кам'янець-Подільський	285	96,9	63	27	10	118	12
Славута	145	96,1	61	29	10	78	9
2024 рік							
Хмельницький	500	98,2	67	23	10	182	14
Кам'янець-Подільський	300	97,4	64	26	10	124	11
Славута	150	96,8	62	28	10	82	8

*Примітка. Складено автором на основі матеріалів Хмельницької митниці

Додаток В

Показники продуктивності та економічності адміністрування митних платежів Хмельницької митниці у 2020–2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	185	182	170	168	170
Фонд робочого часу, тис. людино-годин	340	335	310	305	308
Кількість оформлених митних декларацій, тис. од.	92	96	84	98	102
Декларацій на 1 працівника, од.	497	527	494	583	600
Загальний обсяг адміністрованих митних платежів, млн грн	800	850	780	900	950
Адміністровані платежі на 1 працівника, млн грн	4,3	4,7	4,6	5,4	5,6
Витрати на адміністрування митних платежів, млн грн	24,0	25,0	23,5	24,5	25,0
Частка витрат в обсязі надходжень, %	3,0	2,9	3,0	2,7	2,6
Оціночний обсяг мінімізованих фінансових ризиків, млн грн	18	20	16	22	24
Співвідношення мінімізованих ризиків до витрат, разів	0,75	0,80	0,68	0,90	0,96

*Примітка. Складено автором на основі матеріалів Хмельницької митниці